

บทที่ 4

ปัญหาเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายไทยในการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีและแนวทางแก้ไขปัญหา

เนื้อหาในบทนี้จะกล่าวถึงปัญหาทางกฎหมายตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปัจจุบัน พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ซึ่งจะเป็นลักษณะของการยกข้อกฎหมาย ข้อเท็จจริง และวิเคราะห์ไปในคราวเดียวกัน โดยจะวิเคราะห์เปรียบเทียบกับมาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติ พันธกรณีระหว่างประเทศ และกฎหมายของประเทศสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศญี่ปุ่น ประเทศอังกฤษ และประเทศสหรัฐอเมริกาอันเกี่ยวกับเรื่องการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี พร้อมทั้งหาแนวทางแก้ไขปัญหามาตรการทางกฎหมายอย่างเป็นรูปธรรม

4.1 ปัญหาความไม่สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนที่ว่าด้วย “ผู้ต้องหาจะถือว่ามีความผิดก็ต่อเมื่อได้รับคำพิพากษาจนถึงที่สุด”

สิทธิมนุษยชนนั้นได้มีการพัฒนาเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยได้รับรองสิทธิของบุคคลในกลุ่มต่างๆ ไว้มากมาย รวมตลอดถึงสิทธิของผู้ต้องขัง เนื่องจากผู้ต้องขังยังเป็นคนกลุ่มบุคคลที่อาจได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม และไม่เท่าเทียมกันตามกฎหมาย โดยเฉพาะในเรื่องการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ซึ่งกฎหมายหรือข้อบังคับที่เกี่ยวกับงานราชทัณฑ์ของไทยในเรื่องการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้น ยังคงมีความไม่สอดคล้องกับหลักดังกล่าว

กรณีศึกษาปัญหาการใช้เครื่องพันธนาการอันเกี่ยวกับบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญ คือ คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 3/2544 ศาลชลบุรีส่งคำร้องของจำเลยที่ 3 (นายฮาฮาชิ หรือ โยชิมี คาสึโนริ หรือ คะสึโนริ หรือ ทะนะกะ) ซึ่งจำเลยที่ 3 ได้ถูกพนักงานอัยการจังหวัดชลบุรี ฟ้องคดีอาญาเป็นจำเลยที่ 3 ต่อศาลจังหวัดชลบุรี ฐานร่วมกันมิไว้เพื่อนำออกใช้ซึ่งธนบัตรต่างประเทศปลอม อันตนได้มาโดยรู้ว่า เป็นของปลอม และร่วมกันฉ้อโกงทรัพย์ของผู้อื่นขณะคดีอยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลจังหวัดชลบุรี จำเลยที่ 3 ได้ยื่นคำร้องลงวันที่ 25 มีนาคม 2542 ต่อศาล

จังหวัดชลบุรี ความว่า จำเลยที่ 3 ซึ่งถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำกลางชลบุรี ได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม โดยถูกตีโซ่ตรวนที่ข้อเท้าตลอดยี่สิบสี่ชั่วโมง เป็นเวลาประมาณสองปีสี่เดือนมาแล้ว การปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมดังกล่าว ขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 4 ที่บัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง” มาตรา 30 ที่บัญญัติว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่อง ถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา ฯลฯ จะกระทำได้” และ มาตรา 33 ที่บัญญัติว่า “ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้น เสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้” ดังนั้น เมื่อคดีของจำเลยที่ 3 ยังอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาล จะปฏิบัติต่อจำเลยที่ 3 เสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ จำเลยที่ 3 ได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม ขัดต่อรัฐธรรมนูญอย่างชัดเจน จึงขอความเป็นธรรมต่อศาลรัฐธรรมนูญ ให้มีคำสั่งยกเลิกการตีโซ่ตรวนจำเลยที่ 3 ต่อมากรมราชทัณฑ์ ได้ส่งย้ายจำเลยที่ 3 มาควบคุมที่เรือนจำกลางคลองเปรม และมีได้ใช้เครื่องพันธนาการแก่จำเลยที่ 3 แล้ว อย่างไรก็ตามคำร้องดังกล่าวยังไม่ได้มีการพิจารณาวินิจฉัยในประเด็นแห่งคดี เนื่องจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติญี่ปุ่นมีคำร้องขอให้ส่งตัวจำเลยที่ 3 เป็นผู้ร้ายข้ามแดนกลับไปประเทศญี่ปุ่น ในระหว่างการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญทำให้บทบัญญัติเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ยังไม่มีคำวินิจฉัยของศาลในข้อเท็จจริงที่เป็นรูปธรรม

ในที่นี้จะวิเคราะห์ประเด็นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกรณีตามมาตรา 33 ที่บัญญัติว่า “ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้น เสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้” ตามข้อเท็จจริงคดีของจำเลยที่ 3 ยังอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาล จำเลยที่ 3 ถือเป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี จึงต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยที่ 3 ยังไม่มีความผิด ก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดแสดงว่าจำเลยที่ 3 ได้กระทำความผิด เพราะฉะนั้นเจ้าหน้าที่เรือนจำจะปฏิบัติต่อจำเลยที่ 3 โดยการใส่โซ่ตรวนที่ข้อเท้าตลอดยี่สิบสี่ชั่วโมงเสมือนจำเลยที่ 3 เป็นนักโทษเด็ดขาดที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วว่าเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ ดังนั้นการกระทำความผิดกล่าวของเจ้าหน้าที่เรือนจำจึงขัดต่อมาตรา 39 ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน

ตามมาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติและพันธกรณีระหว่างประเทศได้บัญญัติรับรองหลักดังกล่าวไว้ดังนี้

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 ได้บัญญัติไว้ในข้อ 11 (1) “ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่าทำผิดทางอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามี

ความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาเปิดเผย ซึ่งตนได้รับหลักประกันบรรดาที่จำเป็นสำหรับการต่อสู้คดี” ผู้ต้องขังเป็นผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญา เพราะฉะนั้นศาลยังมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเขาเป็นผู้กระทำความผิด เขาจะต้องได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมายในกระบวนการพิจารณาอย่างเปิดเผย เขาจึงยังเป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่ศาลยังมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิด

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ได้บัญญัติไว้ในข้อ 14 (2) “บุคคลทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา ย่อมมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำความผิดตามกฎหมาย” ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีเป็นบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญาต้องได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ เพราะศาลยังมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเขาเป็นผู้กระทำความผิด

กฎหมายฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษได้บัญญัติไว้ในข้อ 84 (2) “ผู้ถูกคุมขังที่ศาลยังมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำคุกนั้นพึงได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่ายังเป็นผู้บริสุทธิ์ และพึงได้รับการปฏิบัติแตกต่างหากจากผู้ที่ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วว่าได้กระทำความผิด” เมื่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีต้องได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่ายังเป็นผู้บริสุทธิ์ เพราะฉะนั้นจะปฏิบัติต่อเขาเสมือนผู้ที่ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่าได้กระทำความผิดแล้วมิได้

ในเรื่องนี้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ไม่เห็นด้วยกับหลักการดังกล่าว โดยเห็นควรต้องสันนิษฐานว่าคนที่ถูกออกหมายจับโดยศาล น่าจะกระทำความผิด แต่ถ้าสุดท้ายพิสูจน์ได้ว่ามิได้กระทำความผิดก็ปล่อยไป หรือมีการเยียวยา ถ้าสันนิษฐานตามหลักคดีอาญาดังกล่าว ก็ถือว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ได้ใช้ดุลพินิจ ไม่มีการวิเคราะห์ข้อมูลก่อนที่จะตัดสิน ศาลออกหมายจับโดยมิได้พิจารณาก่อน และยังเห็นว่าในหลักของคดีอาญาน่าจะสันนิษฐานว่าผู้ที่ศาลออกหมายจับน่าจะกระทำความผิด ส่วนภายหลังไม่ได้กระทำความผิดรัฐต้องเยียวยา และมีสิทธิที่จะฟ้องร้องได้ เพราะฉะนั้นเห็นว่าไม่ควรอ้างอิงต่างประเทศมากเกินไปหรือมาตรฐานสากลก็ตาม¹ และถ้ายังถือว่าผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีเป็นผู้บริสุทธิ์แล้วนำมาทรมานได้อย่างไร เช่นนี้ใครละเมิดต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีก่อน น่าจะเป็นกระบวนการตั้งแต่แรก ดำรวจ อัยการ ศาล เพราะทางเรือนจำกระทำไปตามหน้าที่เท่านั้น²

อย่างไรก็ตามนักสิทธิมนุษยชนและนักวิชาการเห็นว่าหลักดังกล่าวเป็นหลักรับรองเพื่อไม่ให้ถูกคุกคามหรือถูกละเมิดสิทธิซึ่งเป็นหลักสากลที่ดี ปัญหาอยู่ในเรื่องทางปฏิบัติเพราะทฤษฎี

¹ วสันต์ ภูติพิทักษ์. ผู้อำนวยการฝ่ายควบคุมผู้ต้องขัง เรือนจำกลางนครปฐม. สัมภาษณ์ 4 เมษายน 2555.

² สุรสิทธิ์ จิตรชอบใจ. ผู้บัญชาการเรือนจำกลางนครปฐม. สัมภาษณ์ 4 เมษายน 2555.

ได้วางหลักไว้ให้คุ้มครองแต่ในทางปฏิบัติไม่ค่อยมีการคุ้มครองกันโดยใช้ช้อยกเว้นมากกว่าหลัก ในประเทศไทยได้มีการใช้เครื่องพันธนาการเป็นหลักทั่วไปซึ่งเป็นปัญหาที่ไม่ถูกต้อง เป็นการไม่เคารพต่อสิทธิของผู้ต้องขังแต่คำนึงถึงเรื่องของความมั่นคงและความปลอดภัยมากเกินไป ฝ่ายเจ้าหน้าที่ของรัฐไปใช้ช้อยกเว้นมากกว่าในเรื่องของหลักการ เป็นการใช้ช้อยกเว้นในลักษณะของการมุ่งไปเพื่อความมั่นคงปลอดภัยมากเกินไป จึงเป็นลักษณะที่รัฐไปเน้นในเรื่องของความมั่นคงปลอดภัยมากกว่าเน้นเรื่องของสิทธิเสรีภาพซึ่งไม่ถูกต้อง³ จุดประสงค์ก็ต้องคุ้มครองในเรื่องของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ว่าเมื่อบุคคลอยู่ในสถานะผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีย่อมได้รับความคุ้มครองตามหลักดังกล่าว รัฐจะต้องไม่ไปประจานบุคคลเหล่านั้นหรือทำให้สังคมมองบุคคลเหล่านั้นในลักษณะว่าเป็นผู้กระทำความผิดด้วยการใส่เครื่องจองจำ ตัวอย่างเช่น ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่ได้รับบาดเจ็บแล้วต้องไปอยู่ในโรงพยาบาลแต่ต้องถูกใส่เครื่องพันธนาการทำให้ประสบปัญหาในการเคลื่อนไหวเคลื่อนไหวที่ก็เท่ากับว่าไปละเมิดบุคคลนั้นมากขึ้นจากการที่บุคคลนั้นควรจะได้รับในเรื่องของความสะดวกสบายในขณะที่เจ็บป่วยแต่กลับต้องมาติดในเรื่องของเครื่องพันธนาการเช่นนี้เป็นสิ่งที่ต้องระมัดระวัง เพราะเป็นการประจานทำให้ละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ละเมิดในเรื่องของสิทธิเสรีภาพในชีวิตและในร่างกายสำหรับผู้ที่ถูกจองจำโดยที่ไม่มีความจำเป็น การควบคุมดังกล่าวต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ของผู้ต้องหาที่ป่วยไม่ได้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของผู้ควบคุม เป็นต้น ส่วนในประเด็นที่จะต้องมีการเคลื่อนย้ายผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีออกไปข้างนอกเรือนจำควรจะต้องมีวิธีหลีกเลี่ยงการถูกประจาน เช่น ทำเป็นลักษณะของเครื่องพันธนาการที่อยู่ข้อเท้า หรือนิ้วมือ ซึ่งเป็นเรื่องของเทคโนโลยีที่ต้องมีการพัฒนา เพื่อหลีกเลี่ยงในเรื่องของการถูกประจาน⁴

สิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีต้องอาศัยพื้นฐานของกฎหมายที่ประกันสิทธิของผู้ต้องหา โดยถือหลักที่ว่า ตราบใดที่ผู้ต้องหาซึ่งมิได้รับการตัดสินว่าเป็นผู้กระทำความผิด ให้ถือว่าผู้นั้นเป็นผู้บริสุทธิ์ จะปฏิบัติต่อเขาเสมือนผู้กระทำความผิดไม่ได้ การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจในการใส่เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้นเป็นการรบกวนสิทธิของเขา สิทธิที่เขาจะมีชีวิตและมีศักดิ์ศรีอันจะได้รับการกระทบกระเทือนมิได้ การใส่เครื่องพันธนาการเป็นการกระทำเสมือนเขาไม่ใช่มนุษย์ เพราะเป็นการกระทำที่ทราม โหดร้าย ทารุณ ไร้มนุษยธรรม ถือว่าเป็นการกระทำโดยเจตนาที่มุ่งหมายต่อการทำให้ได้รับความทรมานด้วยการลงโทษอย่างรุนแรง ซึ่งผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีมีคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เนื่องจากยังเป็นผู้บริสุทธิ์ตามที่

³ จริญญา โฆษณานันท์, อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, สัมภาษณ์ 1 พฤษภาคม 2555.

⁴ นิรันดร์ พัทธกัษวาระ, คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, สัมภาษณ์ 24 เมษายน 2555.

รัฐธรรมนูญได้ให้ความคุ้มครอง ฉะนั้นรัฐจะปฏิบัติต่อเขาเสมือนนักโทษเด็ดขาดไม่ได้ จะปฏิบัติต่อเขาเสมือนสัตว์ หรือสิ่งของไม่ได้ และการใส่เครื่องพันธนาการนั้นเป็นการปฏิบัติต่อเขาเยี่ยงทาส ซึ่งในการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีขณะที่อยู่ในระหว่างการบังคับโทษ ควรต้องให้เป็นไปตามปกติธรรมดาให้มากที่สุดเสมือนบุคคลทั่วไปที่มีได้กระทำความผิด และชีวิต ความเป็นอยู่ และสุขภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีจะต้องได้รับความคุ้มครองเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป ทั้งนี้เพราะเขายังเป็นผู้บริสุทธิ์ หากท้ายที่สุดแล้วศาลได้มีคำพิพากษาว่าเขาไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด เขาต้องกลับมาใช้ชีวิตที่มีเสรีภาพในสังคมต่อไปได้โดยปราศจากการตราหน้าว่าเป็น “คนคุก”

เพราะฉะนั้นการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีเยี่ยงนักโทษเด็ดขาด ถือเป็นกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีขอบและขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชนว่าด้วยผู้ต้องหาจะถือว่ามีความผิดก็ต่อเมื่อได้รับคำพิพากษาจนถึงที่สุด ข้อเสนอในเรื่องนี้มีลักษณะบางประการที่ไม่เป็นรูปธรรม ดังนั้นผู้เขียนพยายามเสนอเป็นแนวทางแก้ไขที่เป็นรูปธรรมในหัวข้อตามลำดับถัดไป เพื่อให้สิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีอยู่บนพื้นฐานของกฎหมายที่ประกันสิทธิของผู้ต้องหา ตามหลักที่ว่าตราบใดที่ผู้ต้องหายังมิได้รับการตัดสินว่าเป็นผู้กระทำความผิด ให้ถือว่าผู้นั้นเป็นผู้บริสุทธิ์ จะปฏิบัติต่อเขาเสมือนผู้กระทำความผิดไม่ได้

4.2 ปัญหาความไม่สอดคล้องกับกฎหมายฐานสากลของการปฏิบัติต่อนักโทษว่าด้วยการใช้เครื่องพันธนาการ

กฎหมายหรือข้อบังคับที่เกี่ยวกับงานราชทัณฑ์ของไทยในเรื่องการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้น ยังคงมีความไม่สอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษว่าด้วยการใช้เครื่องพันธนาการ อย่างไรก็ตามในขั้นแรกได้มีการกำหนดมิให้นำเครื่องพันธนาการมาใช้กับผู้ต้องขัง แต่ได้มีข้อยกเว้นให้สามารถใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังได้ตามที่กำหนดไว้

กล่าวคือ การใช้เครื่องพันธนาการที่ยังคงมีความไม่สอดคล้องและแตกต่างกับมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ ได้แก่ กฎกระทรวงมหาดไทยที่ออกตามความในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ของไทยในข้อ 25 ที่บัญญัติไว้ว่า “เครื่องพันธนาการที่จะใช้กับผู้ต้องขังนั้นมี ๔ ประเภท คือ (1) ตรวน (2) กุญแจมือ (3) กุญแจเท้า (4) โซ่ล่าม” นั้นขัดกับมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ ข้อ 33 ที่บัญญัติไว้ว่า “บรรดาเครื่องพันธนาการ เช่น กุญแจมือ โซ่ ตรวน และเลื่อยทรมาน จะต้องไม่นำมาใช้เพื่อการลงโทษ นอกจากนี้จะใช้โซ่ตรวนในการจองจำนักโทษไม่ได้....” จะเห็นว่ากฎกระทรวงมหาดไทยดังกล่าวได้มีการกำหนดให้ “ตรวน”

เป็นเครื่องพันธนาการชนิดหนึ่งที่ใช้กับผู้ต้องขัง ซึ่งขัดกับกฎหมายขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ ข้อ 33 อย่างชัดเจนที่กำหนดไว้ว่า “โซ่ตรวน” จะใช้ในการจองจำนักโทษไม่ได้ นอกจากนี้กฎกระทรวงฯ ดังกล่าวยังได้มีการบัญญัติถึงขนาด ลักษณะของตรวน และข้อบ่งใช้ในการใช้ตรวน ดังที่บัญญัติไว้ใน ข้อ 26 บัญญัติไว้ว่า “ตรวนมี 3 ขนาด คือ (1) ขนาดที่ 1 วัดผ่าศูนย์กลางเหล็กวงแหวน 10 มิลลิเมตร (2) ขนาดที่ 2 วัดผ่าศูนย์กลางเหล็กวงแหวน 12 มิลลิเมตร (3) ขนาดที่ 3 วัดผ่าศูนย์กลางเหล็กวงแหวน 17 มิลลิเมตร” และ ข้อ 28 บัญญัติไว้ว่า “การใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังนั้น โดยปกติให้ใช้ตรวนขนาดที่ 1 หรือขนาดที่ 2 หรือกุญแจเท้า เว้นแต่เห็นว่ามีความจำเป็นหรือศาลได้มีคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุก ผู้ต้องขังนั้นตั้งแต่สามปีขึ้นไป หรือเป็นผู้ต้องขังในคดีอุกฉกรรจ์จะใช้ตรวนขนาดที่ 3 ก็ได้ เมื่อมีเหตุที่น่าเชื่อว่าผู้ต้องขังจะทำอันตรายต่อชีวิตหรือร่างกายผู้อื่น และเห็นว่าไม่มีทางอื่นที่จะป้องกันได้ดีกว่า ให้ใช้กุญแจมือหรือโซ่ลามเพมขึ้นนอกจากตรวนหรือกุญแจเท้าได้ ในกรณีที่ต้องนำตัวคนต้องขังหรือคนฝากไปนอกเรือนจำ ถ้าจะใช้เครื่องพันธนาการให้ใช้กุญแจมือ เว้นแต่คนต้องขังในคดีอุกฉกรรจ์จะใช้ตรวนหรือกุญแจเท้าก็ได้” นั้น นอกจากจะมีการบัญญัติให้ใช้ “โซ่ตรวน” กับผู้ต้องขังไว้ในข้อ 25 แล้ว ยังมีการกำหนดลักษณะการใช้โซ่ตรวนกับผู้ต้องขัง โดยบัญญัติถึงขนาด เหตุผลในการจะใช้ และประเภทของผู้ต้องขังไว้ด้วย ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นการขัดต่อกฎหมายขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษในข้อ 33 ทั้งสิ้นที่กำหนดไว้ว่าอย่างชัดเจนแต่แรกว่าจะใช้ “โซ่ตรวน” ในการจองจำนักโทษไม่ได้

มีข้อเท็จจริงกรณีปัญหาการใช้ “โซ่ตรวน” คือ กรณีของนายณัฐวุฒิ ไสยเกื้อ ที่ปรากฏตัวต่อศาลเมื่อวันที่ 1 ก.ค. 2553 เวลา 9.00 น. โดยในคดีนี้ศาลอาญากรุงเทพใต้ได้นัดไต่สวนมูลฟ้องโจทก์คดีหมายเลขดำ อ.3423/2552 ที่นายวิระ มุสิกพงศ์ ประธานแกนนำแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) นายณัฐวุฒิ ไสยเกื้อ นพ.เหวง โตจิราการ แกนนำ นปช. กับพวก รวม 8 คน เป็นโจทก์ ยื่นฟ้อง พล.ต.อ.พัชรวาท วงษ์สุวรรณ อดีต ผบ.ตร. และ พล.ต.ท.ชาติชาย ชุณหะวัณ ผู้ช่วย ผบ.ตร. เป็นจำเลยที่ 1-2 ในความผิดฐานกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม และความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ตามประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 และ 200 ประกอบ มาตรา 83⁵ นั้น ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นกร ได้แถลงในเรื่องนี้ว่า กรณีนายณัฐวุฒิ ไสยเกื้อ แกนนำ นปช. ปรากฏตัวที่ศาลเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2553 ดังกล่าว ซึ่งมีการตีตรวนนั้น ที่ประชุมคณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการ

⁵ มติชน. (2553). ศาลเลื่อนไต่สวนแกนนำแดงฟ้อง พชรวาท ราชทัณฑ์นำตัว วิระ-เหวง-ณัฐวุฒิ ออกจากเรือนจำล่ามโซ่ตรวน เดิน. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2555 จาก

ปรองดองแห่งชาติ (คอป.) ได้ประชุมและมีมติจะทำหนังสือถึงนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ (ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น) ในวันที่ 28 กรกฎาคม 2553 เพื่อขอให้ทบทวนการใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องหา โดยเฉพาะการใช้โซ่ตรวนนี้ถือว่าไม่เหมาะสม ละเมิดสิทธิมนุษยชน เพราะหากเทียบกับมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ ปี 2498 กับกฎหมายราชทัณฑ์ตั้งแต่ปี 2479 ไม่มีความสอดคล้องกัน ซึ่งในต่างประเทศหรือที่ใช้กันโดยทั่วไปจะไม่มีการใช้โซ่ตรวนเหมือนในประเทศไทย⁶

กรณีดังกล่าวศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นกร กล่าวว่าเป็นข้อเสนอต่อสังคม เพื่อให้ทุกฝ่ายควรทบทวนและร่วมกันผลักดันให้เกิดความยุติธรรมในบ้านเมือง และปฏิบัติตามหลักสากลที่เรียกว่า “Standard Minimum Rules” หรือมาตรฐานขั้นต่ำต่อนักโทษ พร้อมชี้แจงว่าการใช้เครื่องพันธนาการจะต้องใช้กับผู้ต้องขังที่มีพฤติการณ์อันเชื่อได้ว่า จะหลบหนี ด้วยเหตุผลทางการแพทย์ และส่อว่าจะทำร้ายผู้อื่นหรือตัวเอง ตรงกันข้ามกับหลักการของไทยที่ตีตรวนกันจนเคยชินทั้งที่ขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน

นายสันต์ พานิช ซึ่งดำรงตำแหน่งประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนในขณะนั้น กล่าวถึงข้อเสนอของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นกร กรณีเห็นควรให้ยกเลิกการใช้เครื่องพันธนาการ โดยเฉพาะการตีตรวนผู้ต้องขังที่รื้อพิสูจน์ข้อเท็จจริงในชั้นศาล ว่าการยกเลิกในประเพณีปฏิบัติและกฎหมายต้องมีผลเพื่อผู้ต้องขังทั่วไปใช้เพียงมีผลแก่แก่นน่านปช. แต่ยอมรับว่าภาพแก่นน่านปช.ที่ถูกตีตรวนและถูกเผยแพร่ออกไปกำลังเป็นเงื่อนไขให้สหประชาชาติมองประเทศไทยในแง่ลบ เนื่องจากประเทศไทยอยู่ในอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี ค.ศ. 1984

นายสุนัย ผาสุก ซึ่งดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาองค์การด้านสิทธิมนุษยชนในระดับสากลในขณะนั้น กล่าวยอมรับว่าเป็นข้อเสนอที่ดี เนื่องจากการใช้เครื่องพันธนาการของไทยไม่ได้แยกลักษณะพิเศษของผู้ต้องขัง และภาพที่แก่นน่านปช.ถูกตีตรวนนั้นได้กลายเป็นประเด็นที่สะท้อนถึงสิทธิมนุษยชนของประเทศไทย⁷ ส่วนนายกิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ซึ่งดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงยุติธรรมในขณะนั้น ได้กล่าวว่า หากสังคมมองว่าการตีตรวนเป็นสัญลักษณ์ที่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ กระทรวงยุติธรรมก็พร้อมจะนำเครื่องพันธนาการอื่นมาใช้แทนโซ่ตรวนแต่โดยจะต้องคำนึงถึงความคุ้มค่าทางงบประมาณ และความปลอดภัยของคนในสังคมด้วย

⁶ ประชาไท. (2553). คณิต เสนอทบทวนการใช้เครื่องพันธนาการผู้ต้องหา-แก่นน่านปช. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2555 จาก <http://prachatai.com/journal/2010/07/30472>

⁷ ไทยพีบีเอส. (2553). นักสิทธิมนุษยชนสนับสนุนยกเลิกตีตรวนผู้ต้องขัง. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2555 จาก <http://news.hatyaiook.com/?tag=ผู้ต้องขัง>

นายชาติชาย สุธกิตลัม ซึ่งดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมราชทัณฑ์ในขณะนั้น ได้กล่าวว่า ปัญหาในการใช้เครื่องพันธนาการน่าจะอยู่ที่มองดูไม่เหมาะสม ทางกรมราชทัณฑ์จะศึกษาเพื่อหาเครื่องพันธนาการชนิดใหม่ที่มีรูปแบบที่คิดว่าโซ่ตรวน เช่น เข็มขัดรัดข้อมือไว้กับเอว หรือเข็มขัดรัดข้อเท้าไว้กับเอวในกรณีนักโทษที่อาจมีพฤติกรรมจะหลบหนี และบางเครื่องมีระบบติดตามตัวกรณีนักโทษหลบหนี เพียงแต่เครื่องพันธนาการที่ทันสมัยอาจมีราคาสูงและต้องใช้งบประมาณจำนวนมากในการจัดหา⁸

ในประเทศญี่ปุ่นนั้นให้ความสำคัญในเรื่องกระบวนการยุติธรรมเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการให้หลักประกันพื้นฐานส่วนบุคคลตามหลักสิทธิมนุษยชน ไม่ว่าจะเป็นองค์กรตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ ซึ่งในการราชทัณฑ์ของญี่ปุ่นนั้นจะดำเนินการอยู่บนหลักพื้นฐานของกฎหมายราชทัณฑ์ และให้ความสำคัญกับกฎหมายการบังคับโทษอาญาในราชทัณฑ์ นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการกลับคืนสู่สังคมของผู้กระทำผิดเป็นหลัก เนื่องจากประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีกฎหมายเน้นสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่ใกล้เคียงกับมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้ต้องขัง จึงได้ให้ความสำคัญในการบัญญัติชนิดของเครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังดังที่บัญญัติไว้ในกฎข้อบังคับของกระทรวงยุติธรรมของญี่ปุ่น เรียกว่า “ข้อบังคับกฎหมายเรือนจำ” (The Prison Law Enforcement Regulations) ปี ค.ศ. 1933 แก้ไขเพิ่มเติม ค.ศ. 1970 ได้บัญญัติชนิดและลักษณะการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังไว้ในหมวดที่ 4 (Chapter IV) ว่าด้วยความปลอดภัย (Security) ข้อ 48 บัญญัติไว้ว่า “เครื่องพันธนาการที่จะใช้กับผู้ต้องขัง ให้ใช้ได้ 4 ชนิด ดังต่อไปนี้ (1) เสื้อรัดตัวหรือเสื้อเกราะ (2) ผ้าปิดปากหรือที่ครอบปาก (3) กุญแจมือ (4) เชือกผูกข้อมือ...” ประเทศญี่ปุ่นได้บัญญัติชนิดของเครื่องพันธนาการไว้อย่างชัดเจน จะเห็นว่าไม่มีการใช้เครื่องพันธนาการประเภท “โซ่ตรวน” กับผู้ต้องขัง เนื่องจากมิได้มีบัญญัติไว้ในชนิดของเครื่องพันธนาการที่จะใช้กับผู้ต้องขังได้ ซึ่งสอดคล้องกับกฎหมายมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ ข้อ 33 ที่กำหนดมิให้มีการใช้ “โซ่ตรวน” ในการจองจำนักโทษดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

ในประเทศอังกฤษงานราชทัณฑ์มีเป้าหมายในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเพื่อนำไปสู่การมีชีวิตที่ดีและมีประโยชน์ต่อไป โดยได้นำแนวคิดในเรื่องของมนุษยธรรม เมตตา กรุณา มาใช้อย่างมีขอบเขตภายใต้การบริหารงานของกระทรวงมหาดไทย และให้ความสำคัญในส่วนของการงานบังคับโทษที่มีภาระความรับผิดชอบสูงมาก ในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังและสิทธิพลเมืองระหว่างระยะเวลาที่รับโทษ รวมถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังในการใช้เครื่องพันธนาการด้วย ซึ่งหนึ่ง

⁸ สำนักข่าวไทย. (2553). ยช.ให้เวลาราชทัณฑ์ 30 วัน ศึกษาเครื่องพันธนาการแทนโซ่ตรวน. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2555 จาก http://www.mcot.net/cfcustom/cache_page/85990.html

ในกฎหมายที่ประเทศอังกฤษได้รับรองสิทธิอันเกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขัง ได้แก่ The European Prison Rules 1987 มาตรา 39 ที่บัญญัติไว้ว่า “การใช้โซ่หรือตรวนนั้นต้องห้าม คุกแอมือ เสื้อทรมาน และเครื่องพันธนาการสำหรับร่างกายอื่นๆจะต้องไม่นำมาใช้เพื่อการลงโทษ...” ประเทศอังกฤษได้มีการบัญญัติห้ามใช้ “โซ่” หรือ “ตรวน” ในการลงโทษผู้ต้องขังไว้ อย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับกฎมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษในข้อ 33 ว่าด้วยการใช้เครื่องพันธนาการเช่นกัน

กล่าวโดยสรุป ปัญหาในเรื่องการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่ยังคงมีความไม่สอดคล้องและแตกต่างกับกฎมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ ได้แก่ กฎกระทรวงมหาดไทยที่ออกตามความในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ของไทยในข้อ 25 ข้อ 26 และข้อ 28 ที่ได้มีการบัญญัติให้ “โซ่ตรวน” เป็นเครื่องพันธนาการชนิดหนึ่งที่สามารถใช้กับผู้ต้องขังได้ และยังได้มีการกำหนดลักษณะการใช้โซ่ตรวนกับผู้ต้องขัง โดยบัญญัติถึงขนาด เหตุผลในการจะใช้ และประเภทของผู้ต้องขังไว้ด้วย ซึ่งในต่างประเทศ เช่น ประเทศญี่ปุ่น ได้มีการบัญญัติไว้ในข้อบังคับกฎหมายเรือนจำอย่างชัดเจนว่าไม่มีการใช้เครื่องพันธนาการประเภท “โซ่ตรวน” กับผู้ต้องขัง และประเทศอังกฤษ ได้มีการบัญญัติไว้ในกฎหมาย The European Prison Rules 1987 อย่างชัดเจนเช่นกันว่าห้ามใช้ “โซ่” หรือ “ตรวน” ในการลงโทษผู้ต้องขัง

ปัญหาในเรื่องนี้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ได้ให้ความเห็นไว้ว่าในตัวบทบัญญัติตามมาตรฐานสากลต่างๆ ไม่สามารถนำมาใช้ได้จริง⁹ มาตรฐานขั้นต่ำที่กำหนดไว้ประเทศไทยยังไม่ถึงเพราะเป็นสากลจนเกินไป มาตรฐานขั้นต่ำดังกล่าวน่าจะเป็นมาตรฐานขั้นสูงของไทย ซึ่งไทยก็กำลังพัฒนาอยู่แต่ยังไม่ถึงตามที่มาตรฐานสากลได้ตั้งไว้¹⁰

อย่างไรก็ตามนักสิทธิมนุษยชนและนักวิชาการเห็นว่าเรื่องดังกล่าวเป็นการขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชนและเป็นเรื่องของการพัฒนาการที่ทันสมัยแต่ประเทศไทยยังไม่พยายามปรับตัวในการเอาเรื่องของเทคโนโลยีเข้ามาใช้ ซึ่งรัฐอาจอ้างว่าเป็นเรื่องของงบประมาณที่สูงแต่แท้จริงแล้วไทยยังยึดติดกับรูปแบบเดิมๆ จากการตรวจสอบว่าวิธีการมองของส่วนราชการในกรมราชทัณฑ์เองก็มองผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีหรือนักโทษเด็ดขาดก็ตามเป็นคนที่ด้อยต่ำกว่า ไม่ได้มองในแง่ของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มองว่านักโทษเหมือนเป็นทาส และจากการที่ต้องใช้อำนาจอยู่เรื่อยๆ ก็เลยใช้อำนาจในการข่มขู่แทนที่จะใช้หลักในเรื่องของเมตตาธรรม ทำให้วิถีคิดในการดูแลเรื่องวัสดุ

⁹ ดูรายละเอียดในภาคผนวก ข. บทสัมภาษณ์ เรื่อง สิทธิในการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี สุรสิทธิ์ จิตรชบใจ คำถามที่ 3 หน้า 237-238.

¹⁰ ดูรายละเอียดในภาคผนวก ข. บทสัมภาษณ์ เรื่อง สิทธิในการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี วสันต์ กิตติโชติพันธุ์ คำถามที่ 6 หน้า 242-243.

อุปกรณ์เครื่องพันธนาการที่จะยึดโยงเกี่ยวกับหลักสิทธิมนุษยชนนั้นถูกมองข้ามไปไม่คิดว่าเป็นเรื่องสำคัญ แต่ในอารยประเทศถือว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญ โดยสรุปแล้วเห็นสมควรว่าควรยกเลิกการใช้โซ่ตรวนแล้วให้ใช้เครื่องมืออื่นแทน¹¹ และเมื่อประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ เมื่อสหประชาชาติได้วางบรรทัดฐานในการปฏิบัติอย่างไรมาก็ควรจะเดินตามแนวของสหประชาชาติ ในเรื่องนี้ถือเป็นข้อบกพร่องอย่างยิ่งของราชทัณฑ์ของไทยที่ไม่ปฏิบัติตาม¹²

เพราะฉะนั้นการบัญญัติประเภท ชนิด ลักษณะ ขนาด และเหตุผลในการจะใช้ “ตรวน” ตามกฎกระทรวงมหาดไทยดังกล่าวถือเป็นการขัดต่อมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ ข้อ 33 ว่าด้วยเรื่องเครื่องพันธนาการ ซึ่งหากไม่ได้รับการแก้ไขอาจถือได้ว่าเป็นการไม่ยอมรับแนวทางปฏิบัติตามมาตรฐานสากลว่าด้วยการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขัง อันเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปสำหรับการปฏิบัติต่อนักโทษในนานาอารยประเทศ

ดังนั้นต้องแก้ไขและเพิ่มเติมกฎกระทรวงมหาดไทย ที่ออกตามความใน มาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ดังต่อไปนี้

1) แก้ไขกฎกระทรวงมหาดไทย ข้อ 25 ที่ออกตามความใน มาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 โดยยกเลิก (1) ตรวน ออกจากบทบัญญัติดังกล่าว และเปลี่ยนเป็น “สายรัดข้อเท้าไว้กับเอน” แทนเครื่องพันธนาการประเภทตรวน ดังนี้

ข้อ 25 เครื่องพันธนาการที่จะใช้แก่ผู้ต้องขังนั้น มี 4 ประเภท คือ

- (1) สายรัดข้อเท้าไว้กับเอน
- (2) กุญแจมือ
- (3) กุญแจเท้า
- (4) โซ่ล่าม

2) ยกเลิกกฎกระทรวงมหาดไทย ข้อ 26 ที่ออกตามความใน มาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479

3) แก้ไขกฎกระทรวงมหาดไทย ข้อ 28 ที่ออกตามความใน มาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 โดยให้บัญญัติว่า “การใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังนั้น โดยปกติให้ใช้กุญแจเท้า เว้นแต่เห็นว่ามีเหตุจำเป็นหรือศาลได้มีคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกผู้ต้องขังนั้นตั้งแต่สามปีขึ้นไป หรือเป็นผู้ต้องขังในคดีอุกฉกรรจ์จะใช้สายรัดข้อเท้าไว้กับเอนก็ได้

¹¹ นรินทร์ พิทักษ์วัชร. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. สัมภาษณ์ 24 เมษายน 2555.

¹² จริณ โฆษณานันท์. อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. สัมภาษณ์ 1 พฤษภาคม 2555.

เมื่อมีเหตุที่น่าเชื่อว่าผู้ต้องขังจะทำอันตรายต่อชีวิตหรือร่างกายผู้อื่น และเห็นว่าไม่มีทางอื่นที่จะป้องกันได้ดีกว่า ให้ใช้กุญแจมือหรือโซ่ล่ามเพิ่มขึ้นนอกจากสายรัดข้อเท้าไว้กับเอว หรือกุญแจเท้าได้ ในกรณีที่ต้องนำตัวคนต้องขังหรือคนฝากไปนอกเรือนจำ ถ้าจะใช้เครื่องพันธนาการให้ใช้กุญแจมือ เว้นแต่คนต้องขังในคดีอุกฉกรรจ์จะใช้สายรัดข้อเท้าไว้กับเอวหรือกุญแจเท้าก็ได้”

4.3 ปัญหาความไม่สอดคล้องกับหลักว่าด้วยศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

แนวคิดในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นเกิดขึ้นจากการที่เรายอมรับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามหลักสิทธิมนุษยชน เพราะฉะนั้นการยอมรับ การรับรองหลักสิทธิมนุษยชนหรือหลักสิทธิเสรีภาพของบุคคลไว้ในรัฐธรรมนูญนั้น จึงเป็นการยืนยันถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ด้วยตัวของมันเองไม่ใช่สิทธิไม่ใช่เสรีภาพ แต่เป็นคุณค่าที่เกิดขึ้นจากการที่ได้มีการรับรองในแต่ละสังคมว่าบุคคลในสังคมหรือในประเทศชาติบ้านเมืองนั้นๆ มีสิทธิขั้นพื้นฐานซึ่งเรียกว่า “สิทธิมนุษยชน” ซึ่งสิทธิดังกล่าวได้คุ้มครองพลเมืองโดยครอบคลุมในทุกๆ เรื่อง รวมถึงกระบวนการยุติธรรมด้วย ส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม คือ ระบบงานราชทัณฑ์ ที่รัฐต้องคำนึงถึงเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง โดยเฉพาะผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีเป็นอย่างยิ่ง

กฎหมายหรือข้อบังคับ และในทางปฏิบัติที่เกี่ยวกับงานราชทัณฑ์ของไทยในเรื่องการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้น ยังคงมีความไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 28 ขององค์การสหประชาชาติและพันธกรณีระหว่างประเทศ ที่บัญญัติให้มีการคุ้มครองในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แก่บุคคลทุกคนรวมถึงผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่ย่อมต้องได้รับความคุ้มครองในเรื่องนี้ด้วยเช่นกัน

กรณีศึกษานายฮาฮาชิ หรือโยชิมิ คาสึโนริ หรือคะสึโนริ หรือ ทะนะกะ จำเลยที่ 3 ที่ได้ยื่นคำร้องว่าได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม โดยถูกตีโซ่ตรวนที่ข้อเท้าตลอดยี่สิบสี่ชั่วโมง เป็นเวลาประมาณสองปีสี่เดือนนั้น ขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 4 ที่บัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง” จากกรณีศึกษาการกระทำของเรือนจำ โดยการตีโซ่ตรวนที่ข้อเท้าตลอดยี่สิบสี่ชั่วโมงเป็นเวลาประมาณสองปีสี่เดือนมาแล้ว การกระทำเช่นนี้ทำได้หรือไม่ ซึ่งทางกรมราชทัณฑ์ได้อ้างว่าใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 14 (3) “ห้ามมิให้ใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังเว้นแต่ (3) เป็นบุคคลที่น่าจะพยายามหลบหนีการควบคุม” การกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำที่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างชัดเจน เนื่องจากการตีตรวนควรกระทำเฉพาะกรณีที่เป็น เช่น การออกไปนอกเรือนจำ แต่การใส่เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังดังกล่าวตลอด 24

ชั่วโมง ก่อให้เกิดความยากลำบากอย่างแสนสาหัส เช่น ในเวลาเข้าห้องน้ำ อาบน้ำ หรือถ่ายทุกข์ ตลอดจนการเคลื่อนไหวเปลี่ยนอิริยาบถ มนุษย์ไม่สมควรปฏิบัติต่อกันเช่นนี้ เมื่อพิจารณาจากแนวคิดในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แล้วนั้น “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” เป็นสิทธิอย่างหนึ่งที่ได้รับรองคุ้มครองให้แก่บุคคล มิให้ได้รับการปฏิบัติที่ไม่สมกับความเป็นมนุษย์ของบุคคลนั้น คำว่า “ศักดิ์ศรี” หมายถึง (1) จะปฏิบัติต่อมนุษย์เหมือนไม่ใช่มนุษย์ หรือปฏิบัติต่อมนุษย์เหมือนสัตว์หรือสิ่งของไม่ได้ (2) จะปฏิบัติต่อมนุษย์อื่นโดยที่ตนเองอยู่เหนือกว่าบุคคลอื่นโดยเชื้อชาติหรือสัญชาติไม่ได้ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ย่อมได้รับความเคารพและคุ้มครอง¹³ เพราะฉะนั้นรัฐจะปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีเชิงสัตว์ สิ่งของ หรือคิดว่าเขาอยู่ภายใต้อำนาจของตนเพียงเพราะเขาเป็นผู้ต้องขังมิได้ ดังนั้นหากมีการละเมิด เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องทำให้การละเมิดนั้นหมดไป โดยคำนึงว่าการใช้อำนาจรัฐทุกองคค์กรโดยเฉพาะกระบวนการยุติธรรมจะต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นอย่างยิ่ง

ตามมาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติและพันธกรณีระหว่างประเทศได้บัญญัติรับรองในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ดังนี้

กฎหมายฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษได้บัญญัติไว้ใน ข้อ 31 “การลงโทษทางวินัยที่กระทำต่อเนื้อตัวร่างกายอย่างรุนแรง การขังไว้ในห้องมืด ตลอดจนโทษที่เป็นการทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของนักโทษถือเป็นเรื่องต้องห้ามโดยเด็ดขาด” การใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังเป็นการกระทำที่กระทำต่อเนื้อตัวร่างกายของผู้ต้องขังอย่างรุนแรง จึงถือเป็นการกระทำที่ทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม การใช้อำนาจรัฐกระทำการดังกล่าวถือเป็นการกระทำในลักษณะที่ทำให้ผู้ต้องขังถูกลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ เห็นว่าผู้ต้องขังเป็นเพียงวัตถุแห่งการกระทำ ดังนั้นการกระทำของรัฐจึงขัดกับหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ปญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 ได้บัญญัติไว้ใน ข้อ 5 “บุคคลใดๆ จะถูกทรมานหรือได้รับผลปฏิบัติ หรือการลงโทษที่โหดร้ายผิดมนุษยธรรมหรือต่ำช้าไม่ได้” ผู้ต้องขังที่ถูกใส่เครื่องพันธนาการไว้ถือว่าเป็นบุคคลที่ได้รับความทรมาน และได้รับการลงโทษที่โหดร้ายผิดมนุษยธรรมจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งรัฐย่อมไม่มีอำนาจที่จะกระทำการแทรกแซงในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และไม่มีหน้าที่แต่ประการใดในการเข้าไปร่วมในการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ดังนั้นการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจในการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังจึงเป็นการกระทำที่แทรกแซงในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง แต่ในทางกลับกันรัฐควรจะต้องปกป้องคุ้มครองเพื่อมิให้มีการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

¹³ บันทึกการประชุมคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ วันที่ 22 เมษายน 2540.

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ได้บัญญัติไว้ใน ข้อ 7 “บุคคลใดจะถูกกระทำทารุณกรรมหรือได้รับผลปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ฝิดมมนุษยธรรมหรือต่ำช้ามิได้ กล่าวโดยเฉพาะบุคคลใดจะถูกทดลองทางแพทย์ หรือทางวิทยาศาสตร์ โดยปราศจาก ความยินยอมพร้อมใจอย่างอิสระหาได้ไม่” และ ข้อ 10 “(1) บุคคลทั้งหลายที่ถูก ติครอบเสรีภาพ ต้องได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมและได้รับการเคารพในศักดิ์ศรีแห่งความ เป็นมนุษย์ (3) ระบบการราชทัณฑ์พึงประกอบด้วยการปฏิบัติต่อนักโทษ ด้วยความมุ่งหมายสำคัญ ที่จะให้มีการกลับเนื้อกลับตัวและการฟื้นฟูทางสังคม พึงจำแนกผู้กระทำผิด ที่เป็นเด็กหรือเยาวชน จากผู้ใหญ่หรือได้รับการปฏิบัติตามความเหมาะสมแก่วัยและสถานะทางกฎหมาย” การที่ผู้ต้องขัง ถูกใส่เครื่องพันธนาการถือเป็นการที่ผู้ต้องขังถูกกระทำทารุณกรรม อันเป็นการลงโทษที่โหดร้าย ฝิดมมนุษยธรรม ผู้ต้องขังถือว่าเป็น “มนุษย์” เช่นกัน ผู้ต้องขังจึงมิใช่เป็นเครื่องมือในการดำเนินการ ของรัฐที่จะกระทำการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบงาน ราชทัณฑ์ที่จะต้องปฏิบัติต่อนักโทษ ด้วยความมุ่งหมายสำคัญที่จะให้มีการกลับเนื้อกลับตัวและการ ฟื้นฟูทางสังคม โดยที่นักโทษจะต้องกลับเข้าสู่สังคมอย่างเป็นคนดีและได้รับการยอมรับจากสังคม

อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี ได้บัญญัติไว้ใน ข้อ 1 “(1) เพื่อความมุ่งประสงค์ของอนุสัญญานี้ คำว่า “การ ทรมาน” หมายถึง การกระทำใดก็ตามโดยเจตนาที่ทำให้เกิดความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมาน อย่างสาหัส ไม่ว่าทางกายหรือทางจิตใจต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งเพื่อความมุ่งประสงค์ที่จะให้ได้มา ซึ่งข้อสนเทศหรือคำสารภาพจากบุคคลนั้นหรือจากบุคคลที่สาม การลงโทษบุคคลนั้น สำหรับการ กระทำ ซึ่งบุคคลนั้นหรือบุคคลที่สามกระทำหรือถูกสงสัยว่าได้กระทำ หรือเป็นการข่มขู่ให้กลัว หรือเป็นการบังคับขู่เข็ญบุคคลนั้นหรือบุคคลที่สามหรือเพราะเหตุผลใดใด บนพื้นฐานของการ เลือกปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นในรูปใด เมื่อความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานนั้นกระทำโดย หรือด้วย การขู่ข่ม หรือโดยความยินยอม หรือรู้เห็นเป็นใจของเจ้าพนักงานของรัฐ หรือของบุคคลอื่นซึ่ง ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งทางการ ทั้งนี้ไม่รวมถึงความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานที่เกิดจาก หรือ อันเป็นผลปกติจาก หรืออันสืบเนื่องมาจากการลงโทษที่พึงชอบด้วยกฎหมาย”

อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการกระทำทรมาน และการปฏิบัติ หรือการลงโทษอื่นที่ เป็นการทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ได้บัญญัติไว้ใน ข้อ 1 “(1) โดยจุดมุ่งหมายของปฏิญญาฉบับนี้ การกระทำทรมาน หมายถึง การกระทำใดก็ตาม ที่ก่อให้เกิด ความเจ็บปวดหรือทุกข์ทรมานอย่างยิ่ง ไม่ว่าในด้านร่างกายหรือจิตใจ โดยเป็นการกระทำที่เจตนา ในการที่จะล่วงละเมิดหรือโดยการขู่ข่มส่งเสริมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งกระทำต่อบุคคลใดเพื่อที่จะ บิดเบือนบังคับให้ผู้นั้นหรือบุคคลที่สามยอมบอกข้อเท็จจริงหรือให้การรับสารภาพ หรือเพื่อบังคับผู้นั้น

สำหรับการกระทำของผู้นั้นหรือผู้นั้นต้องสงสัยว่าได้กระทำนั้นหรือเพื่อเป็นการข่มขู่ผู้นั้นหรือบุคคลอื่น แต่ทั้งนี้ไม่รวมถึงความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานที่เกิดขึ้นเองประจำตัว หรือโดยปกติธรรมดาสำหรับการลงโทษตามกฎหมายที่เป็นไปโดยชอบตามกฎหมายมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ (2) การกระทำทรมาน ประกอบด้วยรูปแบบที่รุนแรงหรือจงใจของการปฏิบัติหรือการลงโทษที่เป็นการทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” และ ข้อ 2 “การกระทำใดๆ ก็ตาม ที่เป็นการทรมานหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ถือเป็นการกระทำต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และพึงถูกประณามโดยเหตุที่เป็นการปฏิเสธต่อกฎบัตรขององค์การสหประชาชาติ และยังเป็นการล่วงละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่มีการประกาศไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน” การใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังถือเป็นการกระทำทรมานจากเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยเจตนาที่จะทำให้เกิดความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานอย่างสาหัสทั้งทางร่างกายและจิตใจต่อผู้ต้องขัง โดยการรู้เห็นเป็นใจจากเจ้าพนักงานของรัฐโดยตรง เป็นการกระทำที่ถูกล่วงละเมิดจากรัฐเพื่อลงโทษผู้ต้องขังที่ได้กระทำความผิดหรือสงสัยว่าได้กระทำความผิด ไม่ว่าเพื่อเป็นการข่มขู่หรือเพื่อการลงโทษบุคคลนั้นๆ ก็ตาม การใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังจึงเป็นการกระทำทรมานด้วยรูปแบบที่รุนแรง และเป็นการลงโทษที่เป็นการทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม และลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ดังนั้นการใช้เครื่องพันธนาการถือเป็นการกระทำต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และถือได้ว่าเป็นการปฏิเสธต่อกฎบัตรขององค์การสหประชาชาติ และยังเป็นการล่วงละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่มีการประกาศไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

ประมวลระเบียบการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนใน ข้อ 2 “ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายนั้น จะต้องกระทำโดยเคารพและมุ่งคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตลอดจนพิทักษ์รักษาสีทิมมนุษยชนของบุคคลทุกคน” และ ข้อ 5 “จะต้องไม่มีเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายคนใดไปกระทำการ หรือยุยงส่งเสริม หรือเพิกเฉยต่อการกระทำทรมานหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แม้แต่กรณีที่เป็นคำสั่งของผู้บังคับบัญชาหรือเป็นกรณีที่มีพฤติการณ์พิเศษ เช่น ภาวะสงคราม ภัยมั่นคงต่อการคุกคามของชาติ ความวุ่นวายทางการเมืองภายใน หรือกรณีเกิดเหตุฉุกเฉินในสาธารณชน ก็ไม่ให้นำมาใช้เป็นข้ออ้างที่จะยอมรับการกระทำทรมาน หรือการปฏิบัติ หรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นมาใช้” ให้การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการ โดยเคารพและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตลอดจนพิทักษ์รักษาสีทิมมนุษยชนของ

บุคคลทุกคน จะต้องไม่กระทำความผิดหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ในประเทศสหรัฐอเมริกาศาลเคยมีคำพิพากษาในคดี *Weems v United State* คดีนี้ *Weems* ได้ถูกตัดสินจำคุก 15 ปี ที่ *Cadena temporal* และถูกตัดสิทธิพลเมืองขั้นพื้นฐานในความผิดฐานปลอมแปลงเอกสารราชการ โดยการจำคุกมีการใช้เครื่องพันธนาการข้อมือและข้อเท้าและให้การทำงานที่ยากลำบากทำให้ได้รับความเจ็บปวด ศาลให้ความเห็นว่า คำว่า “โหดร้าย” และ “ผิดปกติ” ตามกฎบัตรแห่งสิทธิ (Bill of Right) หมายถึงการลงโทษที่ไม่มีอำนาจ และที่ไม่ได้สัดส่วนกับความผิด เพราะฉะนั้นการลงโทษดังกล่าวเป็นการลงโทษที่เกินสมควรเมื่อเปรียบเทียบกับความผิดจึงเป็นการลงโทษที่โหดร้าย¹⁴

จากกรณีศึกษาการตีโซ่ตรวนที่ข้อเท้าตลอดยี่สิบสี่ชั่วโมง เป็นเวลาประมาณสองปีสี่เดือน กรมราชทัณฑ์ได้กล่าวอ้างหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2497 มาตรา 14 และโดยเฉพาะอนุมาตรา (3) ตามที่กรมราชทัณฑ์กล่าวอ้างนั้น ซึ่งข้อเท็จจริงกรณีดังกล่าวจำเลยที่ 3 ได้ถูกส่งตัวเข้าเรือนจำในระหว่างเดือนมีนาคม-พฤศจิกายน 2539 แต่ไม่ถูกสงสัยว่าจะพยายามหลบหนี แต่มาสงสัยว่าจะพยายามหลบหนีเมื่อได้รับคำบอกกล่าวว่าเป็นผู้ร้ายที่ทางญี่ปุ่นต้องการตัว การที่จำเลยที่ 3 ซึ่งเป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ได้ถูกเจ้าหน้าที่เรือนจำตีโซ่ตรวนที่ข้อเท้าตลอดยี่สิบสี่ชั่วโมง เป็นเวลาประมาณสองปีสี่เดือนนั้น คุณค่าอันมีลักษณะเฉพาะของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ยังดำรงอยู่ ถึงแม้ว่าผู้ต้องขังจะไม่สามารถกำหนดตนเองได้โดยอิสระ เนื่องจากถูกจำคุกอยู่ในเรือนจำ ผู้ต้องขังยังคงมีสิทธิที่จะใช้เสรีภาพอย่างเท่าเทียมกัน กล่าวคือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ยังดำรงอยู่กับบุคคลนั้นอย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้โดยไม่ต้องพิจารณาความจริงว่าบุคคลนั้นสามารถใช้เสรีภาพนั้นได้หรือไม่ การกระทำของเจ้าหน้าที่เรือนจำโดยการตีโซ่ตรวนดังกล่าวต่อผู้ต้องขัง เป็นการกระทำโดยการแทรกแซงของรัฐโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐอันเป็นการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เพราะรัฐธรรมนูญ มาตราฐานสากลขององค์การสหประชาชาติ และพันธกรณีระหว่างประเทศได้บัญญัติให้เป็นภาระหน้าที่ของรัฐที่จะต้องให้ความคุ้มครองต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และผูกพันการกระทำของรัฐทั้งหลาย รัฐจึงย่อมไม่มีอำนาจที่จะกระทำการแทรกแซงในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และไม่มีหน้าที่แต่ประการใดในการเข้าไปร่วมในการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แต่ในทางกลับกันต้องปกป้องคุ้มครองเพื่อมิให้มีการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และเนื่องจากศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นหลักสูงสุดของรัฐธรรมนูญ ดังนั้นการกระทำของรัฐทั้งหลายจึงต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับคุณค่าอันสูงสุดของรัฐธรรมนูญดังกล่าว เพราะมนุษย์นั้นเป็นเป้าหมายการดำเนินการของรัฐ มนุษย์มิใช่เป็นเพียงเครื่องมือในการดำเนินการของรัฐ

¹⁴ พัชราภรณ์ กองอุบล. เล่มเดิม. หน้า 77-81.

และการดำรงอยู่ของรัฐนั้นก็ดำรงอยู่เพื่อมนุษย์ มิใช่มนุษย์ดำรงอยู่เพื่อรัฐ¹⁵ เพราะฉะนั้นกรมราชทัณฑ์ไม่สามารถอ้างหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2497 มาตรา 14 ไม่ว่าอนุมาตราใดก็ไม่สามารถปรับเข้าได้

กรณีศึกษาอีกกรณีหนึ่ง คือ กรณีนายเทพไท สุวรรณโกวิท ร้องเรียนขอความเป็นธรรมต่อคณะกรรมการยุติธรรมและคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนว่าถูกเจ้าหน้าที่ใส่กุญแจมือคล้องไว้กับลูกกรงห้องขังแทนการเสียบกำปั้น ทำให้ไม่สามารถลุกเดินไปไหนได้และถูกกุญแจรัดข้อมือจนเป็นแผลมอมทะเลเห็นกระดูกทั้งสองข้าง คณะกรรมการยุติธรรมและคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนเห็นว่าเป็นการกระทำที่ละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 4 เนื่องจากกรณีดังกล่าว นายเทพไท สุวรรณโกวิท ถูกกักขังแทนค่าปรับ เขาจึงไม่ควรถูกใส่กุญแจมือเยี่ยงนักโทษอุกฉกรรจ์¹⁶ การกระทำความผิดดังกล่าวเป็นการกระทำของเจ้าหน้าที่ที่กระทำเกินกว่าเหตุ เกินกว่าโทษที่ควรได้รับเมื่อเทียบกับความผิด เป็นการกระทำทรมานทารุณกรรม และเป็นการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม อีกทั้งยังเป็นการกระทำที่ไปจำกัดสิทธิเสรีภาพในการเคลื่อนไหวร่างกายของผู้ต้องขังด้วย ซึ่งล้วนแต่เป็นการกระทำอันละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ทั้งสิ้น

กล่าวโดยสรุปผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีถือเป็นผู้ต้องขังที่ยังไม่ได้รับการตัดสินว่าเป็นผู้กระทำความผิดเขาจึงเป็น “มนุษย์” คนหนึ่งในสังคมที่พึงจะได้รับการปฏิบัติและได้รับความเคารพเช่นเดียวกับบุคคลอื่นๆ เพราะมนุษย์ทุกคนเป็นมนุษย์โดยอำนาจแห่งจิตวิญญาณของเขาเอง มนุษย์มีคุณค่าอันมีลักษณะเฉพาะและเป็นคุณค่าที่มีความผูกพันอยู่กับความเป็นมนุษย์ ซึ่งบุคคลในฐานะที่เป็นมนุษย์ทุกคนได้รับคุณค่าดังกล่าวโดยไม่จำต้องคำนึงถึงเพศ เชื้อชาติ ศาสนา วัย หรือคุณสมบัติอื่นของบุคคล เมื่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีถือว่าเป็น “มนุษย์” เช่นกัน เมื่อเป็นมนุษย์จึงมีฐานะเป็นผู้ทรงสิทธิในชีวิตของตน ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีจึงไม่สมควรได้รับการปฏิบัติเยี่ยงสัตว์หรือสิ่งของ รัฐจึงต้องเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยการใช้เครื่องพันธนาการนั้น เป็นการปฏิบัติต่อมนุษย์เยี่ยงสัตว์ เพราะฉะนั้นเป็นการปฏิบัติที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญที่บัญญัติให้คุ้มครองในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และในเรื่องนี้นักสิทธิมนุษยชนและนักวิชาการเห็นว่าเป็นการกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แน่นอนเพราะเป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ในกรณีที่ต้องมีโซ่ตรวนหรือถูกจองจำด้วยเครื่องพันธนาการอย่างอื่นก็ตาม เป็นการประจานทำให้ภาพที่ออกสู่สังคมในการจองจำเครื่องพันธนาการดูว่าเป็นผู้ที่กระทำความผิดทั้งที่จริงต้องคิดว่าผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะได้รับการพิสูจน์ว่ากระทำ

¹⁵ บรรเจิด สิงคนดี. เล่มเดิม. หน้า 111.

¹⁶ พัชรภรณ์ กองอุบล. เล่มเดิม. หน้า 117-118.

ความผิด¹⁷ และหากกรณีการใส่เครื่องพันธนาการถึงขนาดที่ทำให้ลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ก็ไม่สามารถทำได้¹⁸

เพราะฉะนั้นการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี จึงเป็นการกระทำที่เป็นการทรมาน ทารุณกรรม และเป็นการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม อันเป็นการล่วงละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หากไม่ได้รับการแก้ไขย่อมถือได้ว่าเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และเป็นการปฏิเสธต่อกฎบัตรขององค์การสหประชาชาติและพันธกรณีระหว่างประเทศ

ดังนั้นต้องแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และเพิ่มวิธีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ดังต่อไปนี้

1) ให้ยกเลิกการใช้เครื่องพันธนาการประเภท “ตรวน” และให้เปลี่ยนเป็นใช้เครื่องพันธนาการประเภท “สายรัดข้อเท้าไว้กับเอน” ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว¹⁹

2) ให้นำเครื่องพันธนาการที่ทันสมัยมาใช้ เช่น สายรัดข้อเท้าไว้กับเอน สายรัดข้อมือไว้กับเอน เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ เสื้อเกราะ กุญแจมือที่ทำจากโพลีเมอร์ เป็นต้น

3) ต้องกำหนดเรื่องการตรวจเยี่ยมจากเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ ให้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 โดยเพิ่มมาตรา 14/4 ดังต่อไปนี้

มาตรา 14/4 กรณีผู้ต้องขังที่ถูกใส่เครื่องพันธนาการเป็นเวลานาน ให้มีเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์เข้าเยี่ยมโดยไม่ชักช้า หรือต้องเข้าเยี่ยมทุกวัน

4) ให้กำหนดแนวทางในการปฏิบัติเรื่องกรณีผู้ต้องขังออกนอกเรือนจำเพื่อไปเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลนั้น ให้ใช้เครื่องนั่งห่มเข้ามาปิดบังเครื่องพันธนาการ เพื่อไม่ให้เห็นเครื่องพันธนาการ และให้ถอดเครื่องพันธนาการออกก่อนที่ผู้ต้องขังจะพิจารณาในศาลหรือปรากฏตัวต่อหน้าศาล

4.4 ปัญหาความไม่ชัดเจนของพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ว่าด้วยเรื่องการใช้เครื่องพันธนาการ

กฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยตรงในเรื่องการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี คือ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 14 ที่บัญญัติไว้ว่า “ห้ามมิให้ใช้เครื่อง

¹⁷ นิรันดร์ พิทักษ์วัชร. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. สัมภาษณ์ 24 เมษายน 2555.

¹⁸ ประธาน วัฒนาวณิช. อดีตคณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์ 3 พฤษภาคม 2555.

¹⁹ ดูรายละเอียดในหัวข้อ 4.1 หน้า 193-194.

พันธุการแก่ผู้ต้องขังเว้นแต่ (1) เป็นบุคคลที่น่าจะทำอันตรายต่อชีวิต หรือร่างกายของตนเองหรือผู้อื่น (2) เป็นบุคคลวิกลจริต หรือจิตไม่สมประกอบ อันอาจเป็นภัยอันตรายต่อผู้อื่น (3) เป็นบุคคลที่น่าจะพยายามหลบหนีการควบคุม (4) เมื่อถูกคุมตัวไปนอกเรือนจำเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ควบคุมเห็นเป็นการสมควรที่จะต้องใช้เครื่องพันธุการ (5) เมื่อรัฐมนตรีสั่งว่าเป็นการจำเป็นต้องใช้เครื่องพันธุการเนื่องแต่สภาพของเรือนจำหรือสภาพการณ์ของท้องถิ่น ภายใต้บังคับอนุมาตรา (4) และ (5) แห่งมาตรานี้ ให้พัศดีเป็นเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจที่จะสั่งให้ใช้เครื่องพันธุการแก่ผู้ต้องขังและที่จะเพิกถอนคำสั่งนั้น” ซึ่งพระราชบัญญัติฯ ในมาตราดังกล่าวยังคงมีปัญหาในเรื่องการตีความของกฎหมายและการให้ดุลพินิจแก่เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจในการสั่งใช้เครื่องพันธุการตามความดังนี้

(1) เป็นบุคคลที่น่าจะทำอันตรายต่อชีวิต หรือร่างกายของตนเองหรือผู้อื่น

(3) เป็นบุคคลที่น่าจะพยายามหลบหนีการควบคุม

และ (4) เมื่อถูกคุมตัวไปนอกเรือนจำเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ควบคุมเห็นเป็นการสมควรที่จะต้องใช้เครื่องพันธุการ

ตามที่พระราชบัญญัติฯ ใช้คำว่า “น่าจะ” และ คำว่า “เห็นเป็นการสมควร” นั้น เป็นการให้ดุลพินิจในการพิจารณาว่า อะไรคือเหตุจำเป็น เมื่อใดเห็นเป็นการสมควร เป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน และมีมุมมองที่แตกต่างกันในแต่ละบุคคล ฉะนั้น การใช้เครื่องพันธุการแก่ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี อาจเกิดความไม่ถูกต้องหรือไม่เป็นธรรม รวมทั้งขัดต่อบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ที่มีเจตนารมณ์ให้มีการส่งเสริมการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์²⁰

เมื่อพิจารณาตามตัวอักษรหรือถ้อยคำดังกล่าวอาจไม่สามารถสื่อความหมายให้ตรงตามความต้องการตามเจตนารมณ์ที่แท้จริงของกฎหมายได้ หรืออาจเป็นเหตุการณ์ที่เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจไม่สามารถคาดเห็นเจตนารมณ์ที่แท้จริงของกฎหมายได้ ซึ่งเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจต้องมีความรู้ในการตีความอย่างแท้จริงว่าบทกฎหมายนี้มีความมุ่งหมายอย่างไร ต้องตีความโดยคำนึงถึงคุณค่าแห่งบทกฎหมาย และต้องนำบทกฎหมายมาใช้ให้เหมาะสมรวมถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายดังกล่าวที่ต้องการเยียวยาผู้ต้องขังว่าเมื่อพ้นโทษแล้วต้องกลับสู่สังคมอย่างเป็นคนดี ได้รับการยอมรับจากสังคม และเพื่อความก้าวหน้าของสังคม

เมื่อพระราชบัญญัติฯ ดังกล่าวได้ให้อำนาจในการอนุมัติ อนุญาตแก่เจ้าหน้าที่เรือนจำในการใส่เครื่องพันธุการแก่ผู้ต้องขัง จึงเป็นการให้อำนาจดุลพินิจแก่เจ้าหน้าที่เรือนจำซึ่งต้องใช้ดุลพินิจให้เหมาะสมและไม่เกินขอบเขต เพราะฉะนั้นเจ้าหน้าที่เรือนจำเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจอย่างอิสระที่จะเลือกกระทำหรือไม่กระทำตามที่กฎหมายกำหนด เพราะอำนาจดุลพินิจเป็น

²⁰ หนังสือกรมราชทัณฑ์ ที่ ขธ 0705/ว 38 ลงวันที่ 10 มิถุนายน 2548.

อำนาจที่กฎหมายกำหนดให้ผู้ใช้อำนาจสามารถเลือกตัดสินใจกระทำการอย่างใดหรือไม่กระทำการอย่างใดได้อิสระ เจ้าหน้าที่เรือนจำก็ควรเลือกตัดสินใจที่จะกระทำการโดยให้สอดคล้องกับกฎหมาย และข้อเท็จจริงในแต่ละกรณีเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย เจ้าหน้าที่เรือนจำต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์การใช้กฎหมายว่าข้อเท็จจริงนั้นเป็นเรื่องอะไร มีหลักกฎหมายในเรื่องนั้นว่าอย่างไร ข้อเท็จจริงเข้ากับหลักกฎหมายนั้นได้หรือไม่ และถ้าข้อเท็จจริงเข้ากับหลักกฎหมายนั้นแล้วมีผลอย่างไร²¹ นอกจากนี้ต้องสามารถปรับใช้กฎหมายให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริงอย่างสมเหตุสมผล และเป็นธรรมตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ดังนั้นการใช้ดุลพินิจโดยชอบด้วยกฎหมายต้องอยู่บนพื้นฐานของข้อเท็จจริง ข้อกฎหมาย และการให้เหตุผลประกอบการพิจารณาตัดสินใจอย่างเหมาะสม ซึ่งเป็นกรอบหรือหลักทั่วไปในการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ไม่ใช่อำนาจเกินขอบเขตที่กฎหมายกำหนด โดยคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ต้องใช้ดุลพินิจอย่างมีเหตุผลและไม่ขัดกับหลักกฎหมาย จึงจะเป็นการใช้อำนาจที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ตามกฎหมาย

ในประเทศสหรัฐอเมริกาผู้พิพากษา Henley ในกรณีสภาพเรือนจำ Arkansas เห็นว่ามีความน่ากลัวของอากาศตามฤดูกาล ทำให้ผู้คุมมีแนวคิดในการลงโทษที่ผิดธรรมดาและโหดร้าย ซึ่งถ้าโดยสภาพการคุมขังและการปฏิบัตินั้นขัดต่อความรู้สึกผิดชอบของประชาชนที่มีเหตุผลนั้น เป็นการที่ผู้คุมใช้อำนาจตามอำเภอใจและโหดร้ายซึ่งเป็นการละเมิด ในสหรัฐอเมริกาศาลรับหน้าที่ในการดูแลระบบการลงโทษของรัฐ เนื่องจากเป็นประโยชน์ต่อระบบการแก้ไขและต่อสังคมอย่างกว้างขวาง ในปี ค.ศ. 1980 ศาลได้พิจารณาถึงอำนาจคุมขังที่ผิดธรรมดาและโหดร้ายอย่างสมบูรณ์ของระบบเรือนจำอย่างน้อย 24 รัฐ และจำนวนมากกว่า 8,000 คดี ที่ยังอยู่ในระหว่างการพิจารณา²²

เมื่อเจ้าหน้าที่เรือนจำเป็นตัวแทนขององค์กรภาครัฐในระบบงานราชทัณฑ์ การกระทำของเจ้าหน้าที่เรือนจำจะต้องอยู่ภายในขอบเขตอำนาจหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต อันเป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานที่เจ้าหน้าที่ของรัฐยึดถือปฏิบัติ เมื่อเจ้าหน้าที่เรือนจำเป็นผู้มีอำนาจในการใส่เครื่องพันธนาการจำเป็นต้องมีสติเป็นเครื่องกำกับอยู่ตลอดเวลา หรือเรียกว่า “การใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ” ต้องกระทำโดยรอบคอบที่สุด

ในข้อเท็จจริงยังคงมีการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังเกินกว่าเหตุผลและความจำเป็น บางกรณีได้กระทำไปเพื่อเห็นแก่ความสะดวกสบายของเจ้าพนักงานเรือนจำเป็นที่ตั้ง และบางกรณีก็มีคำกล่าวโทษว่าเจ้าหน้าที่เรือนจำได้กระทำไปเพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมาย คำกล่าวโทษดังกล่าวแม้จะไม่ประจักษ์พยานชี้ชัดเด็ดขาด แต่ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าเป็นคำกล่าวโทษที่ไม่มีมูล ซึ่งการใช้เครื่องพันธนาการในลักษณะดังกล่าวเป็นการกระทำที่ผิด

²¹ หยุด แสงอุทัย. (2542). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. หน้า 114-115.

²² พัชรารณ กงอุบล. เล่มเดิม. หน้า 117-118.

ความมุ่งหมายของกรมราชทัณฑ์ในเรื่องการใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขัง ซึ่งกรมราชทัณฑ์มีนโยบายในการแก้ไขพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังให้เข้ากับสังคมทั่วไปได้เมื่อพ้นโทษแล้ว แต่การใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังในลักษณะพร้าหรือนั่นก่อให้เกิดผลในทางตรงกันข้ามกับนโยบายของกรมราชทัณฑ์ กล่าวคือตามหลักจิตวิทยาผู้ต้องขังคนใดที่ถูกใช้เครื่องพันธนาการ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นแก่เขาจะเป็นไปในทางลบ คือความน้อยเนื้อต่ำใจความรู้สึกดังกล่าวนี้จะสะสมก่อตัวขึ้นทีละเล็กละน้อย จนเกิดเป็นนิสัยคือด้านก้าวร้าวเกะกะเกรงทำตนเป็นอุปสรรคต่อบุคคลอื่น นับว่าเป็นอุปสรรคอย่างยิ่งต่อการอบรมแก้ไขพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นพลเมืองดีเมื่อเขาพ้นโทษจากเรือนจำไปแล้ว และเมื่อพิจารณาในอีกทางหนึ่งการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังอย่างฟุ่มเฟือยจนเกินไปย่อมแสดงให้เห็นว่า สมรรถภาพในการปกครอง แก้ไขพัฒนาพฤตินิสัยจิตใจผู้ต้องขังของเรือนจำอยู่ในระดับต่ำมาก เพราะมิได้ใช้สติปัญญาหรือหลักการปกครองอบรมแก้ไขแต่ประการใด เพียงแต่ใช้เครื่องพันธนาการเป็นเครื่องมือในการปกครองดูแลเรือนจำเท่านั้น²³

จากข้อเท็จจริงกรณีนายฉัตรวุฒิ ไสยเกื้อ แกนนานปช.ที่ปรากฏต่อศาลเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2553 ซึ่งมีการตีตรวนนั้น ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร ประธานคอป. มีความเห็นว่าการเสนอให้กรมราชทัณฑ์ปรับเปลี่ยนวิธีปฏิบัติในการตีตรวนผู้ต้องขังทั้งคดีการเมืองและคดีอาญา ซึ่งไม่สอดคล้องตามมาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติ ควรเปลี่ยนวิธีการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ในการใช้ดุลพินิจใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องหา เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติอีกทั้งต้องเป็นการแก้ไขทั่วไปเพื่อให้เกิดผลสำหรับผู้ต้องขังรายอื่นๆ ด้วยไม่ใช่แต่เพียงแกนนานปช. และด้านนายกิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ที่ดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงยุติธรรมในขณะนั้น ได้กล่าวว่าเรื่องนี้ถือเป็นดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ในการเลือกใช้เครื่องพันธนาการที่เหมาะสมกับผู้ต้องหาและสามารถดำเนินการได้ตั้งแต่การออกแบบสถานที่ควบคุมตัวผู้ต้องหาและทบทวนเรื่องการใช้โซ่ตรวน²⁴

ในเรื่องนี้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์เห็นว่าเมื่อกฎหมายให้ดุลพินิจเจ้าหน้าที่ที่ต้องใช้ดุลพินิจด้วยความสุจริต ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ฯ มาตรา 14 ในอนุมาตรา 3 มีปัญหากับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติเป็นอย่างมากและเจ้าหน้าที่ถูกฟ้องร้องเป็นคดีมากมายจากการปฏิบัติกรณีดังกล่าวอาจป้องกันได้โดย เช่น กรณีที่เรือนจำกลางนครปฐมได้มีการระมัดระวังในเรื่องนี้โดยการจัดตั้งคณะกรรมการการจำเครื่องพันธนาการ ซึ่งในมาตรา 14 เห็นว่ากฎหมายเขียนไว้ดีแล้วเพราะบัญญัติไว้กว้างๆเพื่อให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติได้โดยไม่ผิดกฎหมาย ซึ่งจะหลีกเลี่ยงในเรื่องการใช้

²³ หนังสือกรมราชทัณฑ์ ที่ มท 0905/ว 18 ลงวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2536.

²⁴ สำนักข่าวไทย. (2553). คอป.เตรียมเสนอนายกฯทบทวนใช้โซ่ตรวนผู้ต้องหา. สืบค้นเมื่อวันที่ 1

บัญญัติหลักเกณฑ์ในการใช้ดุลพินิจอาจออกเป็นระเบียบหรือคำสั่งก็ได้เป็นเรื่องที่ดีและถูกต้อง แต่จะกำหนดหลักเกณฑ์อย่างไรนั้นอาจดูได้จากกฎหมายต่างๆเพื่อเป็นแนวทางต่อไป²⁸

ฉะนั้นการกระทำของเจ้าหน้าที่เรือนจำดังกล่าวถือเป็นการขัดต่อเจตนารมณ์ตามบทบัญญัติของกฎหมาย ไม่ชอบตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ใช้อำนาจโดยไม่สุจริต เป็นการกลั่นแกล้ง มีเจตนาที่ไม่บริสุทธิ์ ไม่ยุติธรรม เลือกลปฏิบัติ และไม่พอเหมาะสมควรกับเจตนารมณ์ตามกฎหมาย หรืออาจมีผลประโยชน์ทับซ้อน หรือมีการแสวงหาผลประโยชน์ อันเป็นการใช้อำนาจไปในทางที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งอาจเป็นเพราะการบัญญัติกฎหมายที่ไม่ชัดเจน และให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ในการใช้ดุลพินิจมากเกินไป โดยที่เจ้าหน้าที่ไม่มีความรู้ในการตีความตามเจตนารมณ์ที่แท้จริงของกฎหมาย ดังนั้นเมื่อเจ้าหน้าที่เรือนจำไม่มีความรู้ในการตีความตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย และการใช้ดุลพินิจในการใช้อำนาจตามเจตนารมณ์ของกฎหมายอย่างแท้จริง ก็ควรที่จะต้องบัญญัติบทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังไว้อย่างชัดเจน

ดังนั้นต้องแก้ไขและเพิ่มเติมพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ดังต่อไปนี้

1) แก้ไขพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 14 ใน (1), (3) และ (4) โดยให้ตัดคำว่า “น่าจะ” และคำว่า “เห็นเป็นการสมควร” ออกไป ดังนี้

มาตรา 14 ห้ามมิให้ใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังเว้นแต่

- (1) เป็นบุคคลที่พยายามทำอันตรายต่อชีวิต หรือร่างกายของตนเองหรือผู้อื่น
- (2) เป็นบุคคลวิกลจริต หรือจิตไม่สมประกอบ อันอาจเป็นภัยอันตรายต่อผู้อื่น
- (3) เป็นบุคคลที่พยายามหลบหนีการควบคุม
- (4) เมื่อถูกคุมตัวไปนอกเรือนจำเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ควบคุมเห็นเป็นการจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้เครื่องพันธนาการ

(5) เมื่อรัฐมนตรีสั่งว่าเป็นการจำเป็นต้องใช้เครื่องพันธนาการเนื่องจากสภาพของเรือนจำหรือสภาพการณ์ของท้องถิ่น ภายใต้บังคับอนุมาตรา (4) และ (5) แห่งมาตรานี้ ให้พัศดีเป็นเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจที่จะสั่งให้ใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังและที่จะเพิกถอนคำสั่งนั้น

เมื่อตัดคำดังกล่าวออกไปแล้วการใช้ดุลพินิจในเรื่องดังกล่าวของเจ้าหน้าที่จะต้องเห็นว่าบุคคลนั้นมีพฤติการณ์ว่าจะกระทำการแล้วหรือกระทำลงแล้วแต่ไม่บรรลุผล เพื่อไม่เปิดช่องให้การใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่กว้างเกินไป

²⁸ ประธาน วัฒนาวณิชช์. อรรถาธิบายคดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์ 3 พฤษภาคม 2555.

2) บัญญัติหลักเกณฑ์การใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ในการสั่งใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขัง โดยออกเป็นกฎหรือระเบียบการปฏิบัติภายในของกรมราชทัณฑ์ เช่น ระเบียบการปฏิบัติเรื่องการใช้ดุลพินิจในการสั่งใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขัง เป็นต้น เพื่อให้การใช้ดุลพินิจสามารถตรวจสอบและควบคุมได้ และลดปัญหาการใช้ดุลพินิจที่ผิดพลาดและไม่เป็นธรรมของเจ้าหน้าที่

4.5 ปัญหาการกำหนดระยะเวลาและการจำกัดการใช้เครื่องพันธนาการที่ไม่มีความชัดเจน

ปัจจุบันกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยตรงในเรื่องการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ได้แก่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และ กฎกระทรวงมหาดไทยที่ออกตามความในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว กฎหมายดังกล่าวยังไม่มี ความชัดเจนแน่นอนในเรื่องการกำหนดระยะเวลาและการจำกัดการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ซึ่งขัดกับมาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติ คือ อนุสัญญาขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษใน ข้อ 34 ที่บัญญัติไว้ว่า “รูปแบบและลักษณะของการใช้เครื่องพันธนาการจะต้องมีการกำหนดโดยหน่วยงานราชทัณฑ์ของประเทศ และเครื่องพันธนาการนั้นจะใช้ได้เพียงใดในระยะเวลาที่จำกัดและเท่าที่จำเป็นอย่างยิ่งเท่านั้น” อนุสัญญาขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษได้กำหนดให้การใช้เครื่องพันธนาการจะใช้ได้ใน “ระยะเวลาที่จำกัด” และ “เท่าที่จำเป็นอย่างยิ่ง” เท่านั้น

ในประเทศเยอรมนีได้บัญญัติเรื่องนี้ไว้ในพระราชบัญญัติเรือนจำ ค.ศ. 1976 แก้ไขปี ค.ศ. 2001 มาตรา 81 (2) “หน้าที่และข้อจำกัดที่กำหนดให้ผู้ต้องขังจะต้องปฏิบัติตาม เพื่อรักษาความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อย จะต้องมิวัตถุประสงค์ ความสัมพันธ์กันอย่างเหมาะสม ห้ามส่งผลกระทบต่อผู้ต้องขังมากเกินไป และนานเกินกว่าที่จำเป็น” และ มาตรา 90 “ตามปกติ การพันธนาการให้กระทำที่มือหรือเท้าเพื่อประโยชน์แก่ผู้ต้องขัง ผู้บัญชาการอาจใช้การพันธนาการโดยวิธีอื่นได้ถ้ามีความจำเป็น แต่จะต้องผ่อนปรนตามระยะเวลา” ประเทศเยอรมนีได้กำหนดให้ผู้ต้องขังทุกคนจะต้องรักษาความสงบเรียบร้อยในการใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำ แต่ในขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่เรือนจำก็ต้องคุ้มครองและให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ต้องขังตามที่กฎหมายกำหนดเช่นกัน หากมีการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังก็ต้องมีวัตถุประสงค์ มีความสัมพันธ์กันอย่างเหมาะสม ห้ามส่งผลกระทบต่อผู้ต้องขังมากเกินไป ห้ามใช้นานเกินกว่าที่จำเป็นมีการผ่อนปรนตามระยะเวลา และใช้ในกรณีที่มีความจำเป็นเท่านั้น ซึ่งในกฎหมายบังคับโทษของเยอรมันกำหนดให้ใช้เครื่องพันธนาการได้ แต่จะให้ใช้เฉพาะที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น เพราะหากมีเหตุเกิดขึ้นจะต้องใช้มาตรการตามมาตรา 85 เสียก่อน คือ การย้ายผู้ต้องขังไปเรือนจำอื่น กรณีเห็นว่าเรือนจำนั้นอันตราย

ต่อการรักษาความปลอดภัยหรือตามคำสั่งของเรือนจำ หรือมาตรา 88 ที่กำหนดมาตรการพิเศษที่อนุญาตให้กระทำต่อผู้ต้องขังได้ ได้แก่ 1) การยึดหรือการเก็บวัตถุต่างๆ 2) การเฝ้าสังเกตในตอนกลางคืน 3) การแยกจากผู้ต้องขังอื่น 4) การเพิกถอนหรือการจำกัดการอยู่ในที่แจ้ง 5) การนำไปไว้ในห้องมั่นคงพิเศษที่ปราศจากวัตถุที่เป็นอันตราย และ 6) การใช้เครื่องพันธนาการ กล่าวโดยสรุปกฎหมายบังคับโทษของเยอรมัน ได้กำหนดให้การใช้เครื่องพันธนาการเป็นมาตรการมั่นคงพิเศษ การใช้เครื่องพันธนาการจะต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสภาพและให้กระทบต่อผู้ต้องขังน้อยที่สุด ถ้าสามารถเลือกใช้มาตรการมั่นคงพิเศษอื่นได้ก็ให้กระทำดังที่กล่าวมาแล้ว การใช้กำลังบังคับเพื่อใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขัง ต้องเป็นการกระทำที่พอสมควรแก่เหตุและมีผลกระทบน้อยที่สุด ถ้าจะเป็นการเกินสมควรแก่เหตุจะต้องยกเลิกทันที และผู้บัญชาการเรือนจำอาจใช้พันธนาการโดยวิธีอื่นได้ถ้ามีความจำเป็น แต่จะต้องผ่อนปรนตามระยะเวลา²⁹

ดังนั้นกฎหมายบังคับโทษของเยอรมันได้บัญญัติในเรื่องระยะเวลาและการจำกัดการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังไว้อย่างชัดเจน โดยจะเห็นได้จากบทบัญญัติในมาตรา 81 (2) ที่ระบุชัดเจนว่า “ห้ามส่งผลกระทบต่อผู้ต้องขังมากเกินไป” และ “ไม่นานเกินกว่าที่จำเป็น” และในมาตรา 90 ที่ระบุชัดเจนว่า “จะต้องผ่อนปรนตามระยะเวลา”

ในประเทศญี่ปุ่นได้บัญญัติเรื่องนี้ไว้ในข้อบังคับกฎหมายเรือนจำ ค.ศ. 1933 แก้ไขเพิ่มเติม ค.ศ. 1970 ข้อ 50 วรรค 2 “กุญแจมือจะต้องไม่ถูกนำมาใช้เกิน 12 ชั่วโมง และผ้าปิดปากต้องไม่เกิน 6 ชั่วโมง อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่มีความจำเป็นโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ให้ขยายเวลาออกไปได้ การขยายเวลาให้ขยายออกไปได้ครั้งละทุก 3 ชั่วโมง” กระบวนการยุติธรรมของประเทศญี่ปุ่นนั้นมีประสิทธิภาพมาก โดยระบบการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังจะต้องเลือกแผนการบังคับโทษที่เห็นว่าเหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังแต่ละคนในคุณสมบัติของเพศชาย หญิง อุปนิสัย ปัญหา พื้นฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยระบบการจำแนกเป็นหนึ่งในวิธีการที่ทำให้เจ้าหน้าที่เรือนจำสามารถออกแบบในการวางแผนบังคับโทษ เพื่อปฏิบัติต่อผู้ต้องขังแต่ละคนได้อย่างเหมาะสม แผนการจำแนกผู้ต้องขังจะออกแบบโดยการหาเอกลักษณ์ของผู้กระทำความผิดจัดสรรไว้เฉพาะเพื่อวัตถุประสงค์ของหลายๆแผนในการนำมาใช้กับผู้ต้องขังคนนั้นๆ โดยจะมีการเลือกใช้แผนที่เหมาะสมและดีที่สุดในการนำมาใช้ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังแต่ละคน³⁰ ซึ่งในปัจจุบันสำนักงานราชทัณฑ์ของญี่ปุ่น เพื่อหลีกเลี่ยงการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังให้น้อยที่สุด จึงได้มีการนำอุปกรณ์

²⁹ ณัฐกิตติ์ บุญจันทร์, เล่มเดิม, หน้า 142-143.

³⁰ ธาณี วรภัทร์, เล่มเดิม, หน้า 166-169.

สมัยใหม่มาใช้ เช่น กล้องโทรทัศน์วงจรปิด วิดยู หรือเครื่องมือสื่อสารต่างๆ เป็นต้น อีกทั้งยังมีการตรวจตราในเวลากลางคืนในพื้นที่ที่สำคัญหรือล่อแหลมต่อการหลบหนีด้วย³¹

กล่าวโดยสรุป ประเทศญี่ปุ่นกฎหมายได้กำหนดให้มีการควบคุมการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังให้น้อยที่สุด และการใช้เครื่องพันธนาการต้องเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น โดยจะเห็นได้จากข้อบังคับกฎหมายเรือนจำดังกล่าวที่ได้ระบุประเภทที่จะนำมาใช้และระยะเวลาในการใช้เครื่องพันธนาการไว้อย่างชัดเจน และกรณีข้อยกเว้นให้ใช้เครื่องพันธนาการได้เฉพาะในกรณีที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยให้สามารถขยายเวลาออกไปได้ครั้งละทุก 3 ชั่วโมงเท่านั้น

ในประเทศอังกฤษได้บัญญัติเรื่องนี้ไว้ใน The Prison Rules 1999 มาตรา 49 “(1) ผู้บัญชาการเรือนจำอาจสั่งให้ผู้ต้องขังใส่เครื่องพันธนาการได้เท่าที่จำเป็น เพื่อป้องกันผู้ต้องขังจากการทำร้ายตัวเองหรือผู้อื่น การทำลายทรัพย์สิน หรือการรบกวนผู้อื่น (4) ผู้ต้องขังจะไม่อยู่ภายใต้เครื่องพันธนาการนานเกินกว่าที่จำเป็น หรือนานเกินกว่า 24 ชั่วโมง โดยปราศจากการควบคุมของคณะกรรมการตรวจเยี่ยมเรือนจำ หรือเจ้าหน้าที่ของสำนักงานเลขานุการของรัฐ (ต้องไม่เป็นเจ้าหน้าที่เรือนจำ) เช่นนี้การควบคุมจะอยู่บริเวณภายในรัฐสำหรับการใช้เครื่องพันธนาการ และในระหว่างระยะเวลา” และใน The European Prison Rules 1987 มาตรา 40 “รูปแบบและลักษณะของการใช้เครื่องพันธนาการเจ้าหน้าที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมาย และเครื่องพันธนาการจะต้องไม่นำมาใช้ในระยเวลานานหรือเกินกว่าที่จำเป็น” ภาระหน้าที่และความรับผิดชอบของงานราชทัณฑ์ในประเทศอังกฤษ มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้ต้องขังนำไปสู่การมีชีวิตที่ดีและมีประโยชน์ต่อไป โดยเป้าหมายแรก คือ การเปลี่ยนทัศนคติของผู้กระทำความผิดให้มีผลเหมือนกับคนทั่วไป มีการเยียวยาให้มีการปรับปรุงตัว และมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลง เป้าหมายที่สอง คือ การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในการเบี่ยงเบนโทษจำคุกและนำสิทธิต่างๆ ในเรื่องของมนุษยธรรม เมตตา กรุณา อย่างมีขอบเขตมาใช้ และเป้าหมายที่สาม คือ มีการรองรับการดำเนินการตามคำพิพากษาของศาลให้เป็นไปอย่างมีสิทธิมนุษยชนและเป็นที่เชื่อถือได้ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง และมีมาตรการป้องกันการหลบหนีจากเรือนจำ ซึ่งภาระหน้าที่และความรับผิดชอบดังกล่าวจะต้องรวมถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังและสิทธิพลเมืองระหว่างระยะเวลาที่รับโทษ โดยมีเป้าหมายที่ต้องการบรรลุผลของการแก้ไขเปลี่ยนแปลงผู้กระทำผิดอย่างน้อยต้องไม่ต่ำกว่ามาตรฐานขั้นต่ำของการคุมขัง³²

กล่าวโดยสรุป จุดประสงค์สำคัญของงานราชทัณฑ์ในประเทศอังกฤษนั้นมุ่งเน้น การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังโดยคำนึงถึงในเรื่องของมนุษยธรรม เมตตา กรุณา หรือหลักสิทธิ

³¹ ฌักกิตต์ บัญจันทร์. เล่มเดิม. หน้า 131.

³² ธาณี วรภัทร์. เล่มเดิม. หน้า 193.

มนุษยชนต่างๆ ซึ่งย่อมรวมถึงการคุ้มครองผู้ต้องขังในเรื่องการใช้เครื่องพันธนาการเพื่อให้กระทบต่อสิทธิของผู้ต้องขังให้น้อยที่สุด จะเห็นว่ากฎหมายดังกล่าวได้รองรับในเรื่องการจำกัดและระยะเวลาในการใช้เครื่องพันธนาการไว้อย่างชัดเจน เบื้องต้นได้กำหนดให้ใช้เครื่องพันธนาการได้ตามคำสั่งของผู้บัญชาการเรือนจำ แต่ต้องเป็นกรณีที่การควบคุมโดยวิธีอื่นใช้ไม่ได้ผลแล้ว โดยได้กำหนดให้ผู้บัญชาการเรือนจำเป็นผู้มีอำนาจในการสั่งใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังได้ “เท่าที่จำเป็น” เท่านั้น กรณีปราศจากการควบคุมของคณะกรรมการตรวจเยี่ยมเรือนจำ หรือเจ้าหน้าที่ของสำนักงานเลขาธิการของรัฐ ผู้ต้องขังจะไม่อยู่ภายใต้เครื่องพันธนาการ “นานเกินกว่าจำเป็น” หรือ “นานเกินกว่า 24 ชั่วโมง” และในการใช้เครื่องพันธนาการเจ้าหน้าที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมาย และ “ไม่นำมาใช้ในระยะเวลานาน” หรือ “เกินกว่าจำเป็น”

ประเทศไทยในเรื่องการกำหนดระยะเวลาไม่มีการกำหนดระยะเวลาที่แน่นอนขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของผู้ที่ถูกจำเครื่องพันธนาการ ว่าจะได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้นหรือยัง ไว้ใจได้หรือยัง จะไปทำร้ายคนอื่นหรือไม่ จะหลบหนีหรือไม่ ตัวอย่างเช่น กรณีเรือนจำกลางนครปฐมทางคณะกรรมการฯ ของเรือนจำกลางนครปฐมได้กำหนดไว้ว่าให้จำเครื่องพันธนาการได้ไม่เกิน 3 เดือน แต่ไม่ได้มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ถ้าไม่มีพฤติกรรมที่ส่อว่าจะกระทำความผิดอีกไม่เกิน 3 เดือนก็จะถอดเครื่องพันธนาการออก แต่ถ้ายังมีพฤติกรรมอยู่ก็ยังคงต้องใส่ต่อไป³³ เพราะฉะนั้นให้ถือว่าพฤติกรรมของผู้ต้องขังเป็นตัวกำหนดระยะเวลา จะบัญญัติในเรื่องนี้ให้ชัดเจนไม่ได้³⁴

อย่างไรก็ตามนักสิทธิมนุษยชนและนักวิชาการเห็นว่าเหตุผลที่เรื่องนี้ได้ถูกกำหนดเอาไว้ในมาตรฐานขั้นต่ำก็คงยึดเอาเรื่องของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือสิทธิมนุษยชนเป็นตัวตั้ง เพราะฉะนั้นเมื่อเอาเรื่องของสิทธิเป็นตัวตั้งในการจำกัดสิทธิก็จะต้องมีขอบเขต ควรบัญญัติเอาไว้ว่าใช้เครื่องพันธนาการได้ในระยะเวลาสั้นๆ หรือที่มีความจำเป็นเท่านั้น เป็นต้น ถ้าไม่มีความจำเป็นก็ต้องถูกยกเลิกการใส่ ถือว่าเป็นหลักที่ถูกต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักสิทธิถ้ายึดหลักนี้ได้การใช้เครื่องพันธนาการประเภท 24 ชั่วโมงก็คงไม่เกิดขึ้น³⁵ เพราะฉะนั้นในเรื่องนี้ต้องแก้ไขโดยมีแผนแม่บทสิทธิมนุษยชนแห่งชาติฉบับที่ 2 ซึ่งทุกกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ต้องนำไปปฏิบัติ แผนนี้มีการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและเป็นเรื่องของหลักสิทธิมนุษยชนที่ระบุว่าหน่วยงานของรัฐทุกองค์กร

³³ วสันต์ กิตติโชติพันธุ์. ผู้อำนวยการฝ่ายควบคุมผู้ต้องขัง เรือนจำกลางนครปฐม. สัมภาษณ์ 4 เมษายน 2555.

³⁴ สุรสิทธิ์ จิตรชอบใจ. ผู้บัญชาการเรือนจำกลางนครปฐม. สัมภาษณ์ 4 เมษายน 2555.

³⁵ จริญ โฆษณานันท์. อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. สัมภาษณ์ 1 พฤษภาคม 2555.

ไม่ว่าฝ่ายบริหาร ฝ่ายตุลาการ ฝ่ายนิติบัญญัติต้องนำมาใช้ในเรื่องของการบังคับใช้กฎหมาย การออกกฎหมาย การตีความกฎหมาย หรือการตัดสินที่ต้องยึดหลักสิทธิมนุษยชน ในการบังคับใช้กฎหมาย ส่วนใหญ่ของรัฐมีการละเมิดหลักสิทธิมนุษยชนซึ่งขัดต่อรัฐธรรมนูญ แต่ประเทศไทยไม่เห็นความสำคัญของรัฐธรรมนูญไม่เคารพรัฐธรรมนูญก็เลยเป็นปัญหาเพราะทุกหน่วยงานคิดว่าระเบียบกฎกระทรวงของตนเองนั้นถูกต้องแล้ว แต่รัฐธรรมนูญต้องอยู่เหนือกฎหมายทุกอย่างแผนสิทธิมนุษยชนก็มาจากรัฐธรรมนูญ ปัญหาของไทยอยู่ที่การละเลยไม่เคารพต่อรัฐธรรมนูญไม่ปฏิบัติในเรื่องของแผนสิทธิมนุษยชนในการบังคับใช้กฎหมายซึ่งเรื่องดังกล่าวถือว่าเป็นปัญหาที่ใหญ่³⁶

การให้หลักประกันคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้น เป็นการให้การรับรองถึงสิทธิมนุษยชนแก่ผู้ต้องขัง ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่พึงมีโดยเสมอกัน สิทธิขั้นพื้นฐานในความเป็นมนุษย์ สิทธิที่ทุกคนมีอยู่ในฐานะเป็นมนุษย์ อันเป็นสิทธิที่เกิดจากมาตรฐานเพื่อความถูกต้อง ความเป็นธรรม หรือความยุติธรรม เพื่อการดำรงชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรีมีโอกาสเท่าเทียมกันในการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่และสร้างสรรค์³⁷ หลักประกันหนึ่งในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี คือ การกำหนดระยะเวลาและการจำกัดการใช้เครื่องพันธนาการให้มีความชัดเจน เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังมิให้เจ้าหน้าที่เรือนจำใช้อำนาจในการใช้เครื่องพันธนาการได้ตามอำเภอใจ ใช้อย่างพร่ำเพรื่อ ไม่สมควรแก่เหตุ เกินความจำเป็น การเลือกใช้เครื่องพันธนาการที่ไม่เหมาะสมกับสภาพของผู้ต้องขัง หรือบางกรณีอาจกระทำไปเพื่อเห็นแก่ความสะดวกสบายของเจ้าพนักงานเรือนจำเองก็ตาม เพราะฉะนั้นเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีมิให้เกิดกระทำได้ดังกล่าวกว่าที่ไม่เป็นธรรมต่อตัวผู้ต้องขังเอง จะต้องมีการกำหนดในเรื่องระยะเวลาและการจำกัดการใช้เครื่องพันธนาการไว้ให้ชัดเจน โดยอาจนำมาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติ หรือกฎหมายของต่างประเทศที่มีการกำหนดเรื่องนี้ไว้อย่างชัดเจน มาใช้เป็นบรรทัดฐานในการกำหนดเรื่องดังกล่าวต่อไป

ดังนั้นต้องบัญญัติเรื่องระยะเวลาและการจำกัดการใช้เครื่องพันธนาการไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 โดยเพิ่มมาตรา 14/1 มาตรา 14/2 และมาตรา 14/3 ดังต่อไปนี้

มาตรา 14/1 การใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังให้ใช้ได้เท่าที่จำเป็นอย่างยิ่งเท่านั้น และไม่นานเกินกว่า 24 ชั่วโมง

มาตรา 14/2 การใส่เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังให้ใส่ได้ครั้งละไม่เกิน 12 ชั่วโมง ถ้ากรณีมีความจำเป็นอย่างยิ่งให้ขยายเวลาออกไปได้ครั้งละทุก 3 ชั่วโมง”

มาตรา 14/3 การใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังจะต้องผ่อนปรนตามระยะเวลา”

³⁶ นิรันดร์ พิทักษ์วัชรระ. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. สัมภาษณ์ 24 เมษายน 2555.

³⁷ จิรจุติ ลิปิพันธ์ และ ธาณี วรภัทร์. เล่มเดิม. หน้า 31.

4.6 ปัญหาความไม่สอดคล้องกับหลักสิทธิและเสรีภาพ และความเสมอภาค

แนวความคิดในเรื่องสิทธิและเสรีภาพ และความเสมอภาคนั้น สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชนเป็นสิทธิเสรีภาพภายใต้เงื่อนไขที่มีรัฐหรือผูกพันกับรัฐ กล่าวคือ มนุษย์ต้องเปลี่ยนสภาพจากเสรีชนที่สมบูรณ์แบบตามสภาพธรรมชาติมาเป็นประชาชนที่เป็นองค์ประกอบส่วนควบของรัฐ สิทธิอันสมบูรณ์ก็ต้องแปรสภาพไปเป็นสิทธิอันจำกัดและต้องผูกพันกับอำนาจแห่งรัฐ โดยจำกัดอำนาจของรัฐไม่ให้ไปละเมิดหรือกระทบต่อสิทธิของประชาชนเป็นสำคัญ และองค์กรผู้ใช้อำนาจรัฐทั้งหลายต้องให้ความเคารพ ปกป้อง และคุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญ³⁸ แก่พลเมืองในรัฐทุกคนรวมถึงผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีซึ่งเขาเป็นประชาชนที่เป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของรัฐเช่นกัน

กฎหมายหรือข้อบังคับ และในทางปฏิบัติที่เกี่ยวกับงานราชทัณฑ์ของไทยในเรื่องการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้น ยังคงมีความไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติและพันธกรณีระหว่างประเทศ ที่บัญญัติให้มีการคุ้มครองในเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคแก่บุคคลทุกคนรวมถึงผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่ย่อมต้องได้รับความคุ้มครองในเรื่องนี้ด้วยเช่นกัน

จากกรณีศึกษานายฮาฮาชิ หรือโยชิมิ คาสิโนริ หรือคะสิโนริ หรือ ทะนะกะ จำเลยที่ 3 ที่ได้ยื่นคำร้องว่าได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม โดยถูกตีโซ่ตรวนที่ข้อเท้าตลอดยี่สิบสี่ชั่วโมงเป็นเวลาประมาณสองปีสี่เดือนมาแล้ว การปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมดังกล่าว ขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 30 ที่บัญญัติว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่อง ถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา ฯลฯ จะกระทำมิได้” นั้น จำเลยที่ 3 เป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีซึ่งถือว่าเป็น “มนุษย์” คนหนึ่งเช่นกัน เขาย่อมต้องได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกับประชาชนทุกคน เพราะมนุษย์ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกัน สิทธิในความเสมอภาคจึงเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ของปัจเจกบุคคลต่อปัจเจกบุคคลและต่อสังคม ดังนั้นหากขาดหลักประกันในเรื่องหลักความเสมอภาคแล้ว บุคคลนั้นอาจได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมกับบุคคลอื่นๆในสังคม หรืออาจถูกเลือกปฏิบัติจากผู้ใช้อำนาจรัฐ ปัจเจกบุคคลจึงต้องมีหลักประกันในเรื่องหลักความเสมอภาค³⁹ ในการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐได้กระทำความผิดโดยการใส่โซ่ตรวนที่ข้อเท้าตลอดยี่สิบสี่ชั่วโมงเพียงเพราะเขาเป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีหาทำได้ไม่ แต่ในทางกลับกันรัฐต้องให้ความเคารพและให้การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ แก่ประชาชน โดยรัฐมีอาจ

³⁸ เขวณะ ไตรมาส. เล่มเดิม. หน้า 76.

³⁹ บรรเจิด สิงคนติ. เล่มเดิม. หน้า 108.

ก้าวล่วงเข้าไปสิทธิเสรีภาพโดยไม่ชอบธรรม และต้องรับรองสิทธิเสรีภาพประชาชนไม่ให้ถูกละเมิดโดยรัฐ เพราะฉะนั้นการกระทำดังกล่าวจึงเป็นการขัดต่อบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 30

การใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดียังขัดต่อบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ในมาตรา 26 ที่บัญญัติไว้ว่า “การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้” มาตรา 27 “สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้โดยชัดแจ้ง โดยปริยาย หรือโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ย่อมได้รับความคุ้มครองและผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐโดยตรงในการตรากฎหมาย การใช้บังคับกฎหมาย และการตีความกฎหมายทั้งปวง” และมาตรา 32 “บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม จะกระทำมิได้ แต่การลงโทษตามคำพิพากษาหรือตามที่กฎหมายบัญญัติไม่ถือว่าเป็นการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมตามความในวรรคนี้...” การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร โดยเฉพาะกระบวนการยุติธรรมต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้รับรองไว้ ซึ่งองค์กรของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องให้ความคุ้มครองประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียมกันรวมถึง “ผู้ต้องขัง” ซึ่งเป็นประชาชนคนหนึ่งเช่นกัน และในการบังคับใช้กฎหมายกับผู้ต้องขังเช่นกัน จะกระทำทรมาน ทารุณกรรม หรือลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมมิได้ เพราะผู้ต้องขังย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย สิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิที่ติดตัวปัจเจกบุคคลมาตั้งแต่เกิด เป็นสิทธิของปัจเจกบุคคลที่มีอยู่ในสภาวะธรรมชาติสิทธิในชีวิตและร่างกายจึงไม่อาจจะถูกพรากไปจากบุคคลได้ แต่ในทางตรงกันข้ามอาจทำให้ได้รับหลักประกันมากขึ้นโดยบทบัญญัติกฎหมายของรัฐไว้ สิทธิในชีวิตและร่างกายเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ และเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่แสดงให้เห็นว่ามนุษย์มีอิสระที่จะกำหนดตนเองได้ตามเจตจำนงที่ตนประสงค์

ดังนั้นเพื่อเป็นการเคารพในสิทธิในชีวิตและร่างกายของปัจเจกบุคคล บุคคลแต่ละคนจึงต้องเคารพในขอบเขตส่วนบุคคลของแต่ละคน⁴⁰ ถึงแม้ว่าการลงโทษโดยการใช้อุปกรณ์พันธนาการแก่ผู้ต้องขังเจ้าหน้าที่ของรัฐจะใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2497 ก็ตามแต่ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าพระราชบัญญัติฯ ดังกล่าวด้วยเรื่องการใช้อุปกรณ์พันธนาการนั้นขัดต่อหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่บัญญัติรับรองไว้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติ และพันธกรณีระหว่างประเทศ โดยเฉพาะการใช้เครื่อง

⁴⁰ แหล่งเดิม. หน้า 108.

พันธนาการประเภท “โซ่ตรวน” ที่ขัดต่อกฎหมายขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษในข้อ 33 ที่กำหนดไว้ว่าอย่างชัดเจนว่าจะใช้ “โซ่ตรวน” ในการจองจำนักโทษไม่ได้ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เพราะฉะนั้นพระราชบัญญัติฯ ดังกล่าวจึงขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตราฐานสากลขององค์การสหประชาชาติ และพันธกรณีระหว่างประเทศแต่แรกแล้ว

ตามมาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติและพันธกรณีระหว่างประเทศได้บัญญัติรับรองในเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคไว้ดังนี้

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 ได้บัญญัติไว้ใน ข้อ 1 “มนุษย์ทั้งหลายเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในเกียรติศักดิ์และสิทธิ ต่างมีเหตุผลและมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งภราดรภาพ” และ ข้อ 7 “ทุกคนเสมอภาคกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกันโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใดๆ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองความเท่าเทียมกันจากการเลือกปฏิบัติใดๆ อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญา และจากการขู่ให้เลือกปฏิบัติดังกล่าว” ผู้ต้องขังถือว่าเป็น “มนุษย์” เช่นกันย่อมเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในเกียรติศักดิ์และสิทธิ มีความเสมอภาคกันตามกฎหมาย มีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกันโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใดๆ และมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองความเท่าเทียมกันกับประชาชนในรัฐจากการเลือกปฏิบัติใดๆ อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญา การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังเป็นการเลือกปฏิบัติโดยการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจ ซึ่งการใช้ดุลพินิจดังกล่าวมิได้มีหลักเกณฑ์กำหนดไว้อย่างแน่นอนอนึ่งเป็นการละเมิดโดยการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐอย่างไม่เป็นธรรมและขาดความยุติธรรม

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ได้บัญญัติไว้ใน ข้อ 6 “(1) มนุษย์ทุกคนมีสิทธิมาแต่กำเนิดในการดำรงชีวิต สิทธินี้ย่อมได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย ไม่มีบุคคลสามารถล่วงชีวิตของใครได้ตามอำเภอใจ” ข้อ 9 “(1) บุคคลทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพและความมั่นคงของตน บุคคลใดจะถูกจับกุมหรือคุมขังโดยพลการมิได้ บุคคลใดจะถูกตรวนเสรีภาพของตนมิได้ ยกเว้นโดยเหตุและ อาศัยกระบวนการตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย” และ ข้อ 16 “บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับนับถือว่าเป็นบุคคลตามกฎหมายในทุกสถานที่” เมื่อผู้ต้องขังก็เป็น “มนุษย์” ในสังคมมีสิทธิมาแต่กำเนิดในการดำรงชีวิต และสิทธินี้ย่อมได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย รัฐหรือเจ้าหน้าที่รัฐจะมาล่วงชีวิตของผู้ต้องขังตามอำเภอใจมิได้ แต่ในทางตรงกันข้ามรัฐต้องให้หลักประกันตามบทบัญญัติของกฎหมาย ผู้ต้องขังมีสิทธิในเสรีภาพและความมั่นคงของตน หากเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจในการใส่เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังโดยใช้ดุลพินิจอย่างไม่เป็นธรรมและขาดความยุติธรรม เนื่องจากการใช้ดุลพินิจมิได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ไว้อย่างแน่นอนดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ผู้ต้องขังที่ถูกใส่เครื่องพันธนาการจึงถือว่าเป็นผู้ที่

ถูกตรึงสิทธิและเสรีภาพจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ นอกจากนี้ผู้ต้องขังถึงแม้ว่าจะอยู่ใน “เรือนจำ” ก็ตามเขามีสิทธิจะได้รับการยอมรับนับถือว่าเป็นบุคคลตามกฎหมายเช่นกัน

เพราะฉะนั้นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันจากรัฐ ไม่เลือกปฏิบัติ โดยที่รัฐไม่อาจปฏิเสธความเป็นกลางหรือความเป็นธรรมด้วยการละเลยเพิกเฉย แต่ต้องได้รับความคุ้มครองจากรัฐ และได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ สิทธิในความเสมอภาคเป็นสิทธิที่รัฐให้หลักประกันในการได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกัน

ดังนั้นสิทธิในความเสมอภาคจึงเป็นสิทธิที่กำหนดให้รัฐดำรงฐานะของความเป็นคนกลางในการถือดุลยระหว่างความแตกต่างกันตามธรรมชาติของคนกับความเท่าเทียมกันตามกฎหมายและการปฏิบัติของรัฐ ส่วนสิทธิและเสรีภาพเป็นการรับรองเพื่อมิให้รัฐก้าวล่วงเข้าไปตรึงสิทธิและเสรีภาพโดยไม่ชอบธรรม รับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไม่ให้ถูกละเมิดโดยรัฐ แต่รัฐทุกองค์กรโดยเฉพาะ “กระบวนการยุติธรรม” จะต้องเคารพและให้การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแก่ปัจเจกชนทุกคน ซึ่งนักสิทธิมนุษยชนและนักวิชาการได้เห็นว่าสิทธิในร่างกายเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในแง่ความอิสระ ต้องมีอิสระในการใช้ชีวิตต่างๆ ไม่ใช่ทำอะไรมาผูกมัดเพื่อไม่ให้เคลื่อนไหว เพราะฉะนั้นถ้าไม่มีเหตุผลในแง่ของการใช้สิทธิโดยไม่ชอบ หรือนำไปสู่อันตรายต่อผู้อื่นก็ไม่มีเหตุผลที่จะใช้เครื่องพันธนาการ ถ้าเป็นนักโทษปกติคดีทั่วไปแต่ไปใช้เครื่องพันธนาการก็ไม่ชอบ แต่เจ้าหน้าที่ของรัฐมองในแง่ความปลอดภัยตัวเองไว้ก่อน อาจเป็นจารีตประเพณีด้วยในแง่ความเคยชินตั้งแต่สมัยโบราณมองนักโทษว่าเป็นผู้กระทำความผิด แต่ความคิดตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันมาตรา 39 เป็นความคิดสมัยใหม่ แต่สมัยก่อนตั้งแต่กฎจารีตนครบาลต่างๆ จะคุ้นเคยกับการลากโซ่ ตรงนี้เป็นส่วนหนึ่งในเรื่องจารีต โดยไม่คำนึงถึงสิทธิของผู้ต้องขัง⁴¹ ยิ่งถ้าหากเป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่เจ็บป่วยด้วยแล้วถูกใส่โซ่ตรวนหรือถูกจองจำโดยล่ำมไว้กับขาเตียงผู้ป่วย ทำให้เคลื่อนไหวไม่ได้ทำให้ไปไหนก็ไม่สะดวกเช่นนี้เป็นปัญหา เพราะบุคคลเหล่านั้นเป็นผู้ป่วย จึงเป็นการละเมิดสิทธิในชีวิตและร่างกายเป็นการจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนย้ายหรือการเคลื่อนไหวตนเอง⁴²

ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ย่อมมีสิทธิเสรีภาพในชีวิต ร่างกาย ความคิดจิตใจ และความเป็นอยู่ ซึ่งถือเป็นสิทธิที่ติดมากับตัวของเขาทั้งหลายตั้งแต่เกิดมาเป็นคน โดยที่รัฐไม่อาจปฏิเสธความเป็นคนและศักดิ์ศรีความเป็นคนของเขาด้วยการกระทำที่เป็นการล่วงล้ำก้ำเกิน คุกคามหรือละเมิดได้ ฉะนั้นรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่อาจลงโทษเขาโดยการใส่เครื่องพันธนาการ ซึ่งถือ

⁴¹ จริญ โฆษณานันท์. อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. สัมภาษณ์ 1 พฤษภาคม 2555.

⁴² นิรันดร์ พิทักษ์วัชระ. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. สัมภาษณ์ 24 เมษายน 2555.

ว่าเป็นวิธีการที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม รัฐไม่อาจเข้าไปแทรกแซง ถิดรอน หรือละเมิดสิทธิ อันก่อให้เกิดความแตกต่างหรือสูญเสียสิทธิอันเป็นเสมือนองค์ประกอบของชีวิต จิตใจและร่างกายนั้น สิทธิเสรีภาพในความเป็นมนุษย์จึงเป็นสิทธิของคนที่ไม่ให้รัฐกระทำซึ่งอาจเรียกสิทธิแบบนี้ได้ว่าเป็นสิทธิที่เป็นปฏิปักษ์กับรัฐ⁴³ การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการสั่งใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีจึงขัดกับหลักสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค

ดังนั้นให้หน่วยงานราชการซึ่งมีหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมราชทัณฑ์ นำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ เช่น กล้องโทรทัศน์วงจรปิด วิทยุ หรือเครื่องมือสื่อสารต่างๆ เป็นต้น และจัดให้มีพนักงานเรือนจำตรวจตราในพื้นที่ล่อแหลม พื้นที่อันตราย พื้นที่เสี่ยงต่อการหลบหนี เพื่อการจำกัดสิทธิและเสรีภาพให้น้อยที่สุดและหลีกเลี่ยงการใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังเพื่อให้สอดคล้องกับหลักความเสมอภาค

⁴³ เซวานะ ไตรมาส. เล่มเดิม. หน้า 80-81.